

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1947.

Första kammaren.

Nr 14.

Lördagen den 22 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande regleringen för budgetåret 1947/48 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslagen till allmänna indragningsstaten;

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta åt Inga Elisabeth Karlsson m. m.;

nr 83, med förslag till ändrad lydelse av § 10 första stycket instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken; samt

nr 84, med förslag till ändrad lydelse av tredje stycket kungörelsen den 27 november 1942 (nr 951) angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herrar *Lindén* och *Wagnson* väckta motionen, nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag under riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1947/48.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet herr *Hallagårds* motion, nr 244, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av oljeväxt- samt lin- och hampodlingen m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 6—9, statsutskottets utlåtanden nr 37—44, bevillningsutskottets betänkanden nr 22—25, bankoutskottets utlåtanden nr 16—20, första lagutskottets utlåtanden nr 16—21, andra lagutskottets utlåtanden nr 13 och 15—18, jordbruksutskottets utlåtande nr 15 samt första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4 och 5.

Anmäldes och bordlades jordbruksutskottets memorial nr 16, angående remitterande till annat utskott av Kungl. Maj:ts proposition nr 131 med förslag till byggnadslag m. m., i vad propositionen avser förslag till lag angående ändring i lagen den 30 juni 1943 (nr 431) om allmänna vägar och lag angående ändring i lagen den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.03 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 26 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr *andre vice talmannen* anmälde, att han den 22 i denna månad åter infunnit sig vid riksdagen.

Herr statsrådet *Nilsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 192, angående omorganisation av överståthållarämbetet m. m.;
nr 194, angående ändrad redovisning av luftfartsfonden m. m.;
nr 195, angående anslag till aktieteckning i aktiebolaget Aerotransport;
samt
nr 198, angående åtgärder i syfte att bereda vissa utländska läkare möjlighet att utöva läkarkonsten inom riket.

Justerades protokollen för den 18 och den 19 innevarande månad.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med hänvisning till bifogat läkarintyg får undertecknad härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet från den 23 mars 1947 tills vidare.

Avesta den 24 mars 1947.

Sven Boman.

Herr riksdagsman *Sven Boman*, Avesta, är på grund av sjukdom (astma) oförmögen att tills vidare infinna sig till riksdagsarbetet, som härmed intygas på heder och samvete.

Avesta-Krylbo den 24 mars 1947.

G. Hammar,
provinsialläkare.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, det i åberopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Företogs val av dels sex revisorer för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, dels ock sex suppleanter för dessa revisorer; och befunnos efter valförrättningens slut följande ledamöter av riksdagens första kammare hava blivit utsedda till

revisorer:

herr Andersson, Gustav Emil	med 82 röster.
» Björkman, P. Gustaf	» 82 » ,
» Ericson, Frans O.	» 82 » ,
» Mannerskantz, Axel F.	» 82 » .
» Norman, David R.	» 81 » ,
» Pauli, Ivan H. E.	» 82 » ,
<i>suppleant för herr Andersson:</i>	
herr Gustavson, John A.	med 82 röster,
<i>suppleant för herr Björkman:</i>	
fröken Andersson, Ebon M. I.	» 82 » ,
<i>suppleant för herr Ericson:</i>	
herr Karlsson, K. Gustaf	» 82 » ,
<i>suppleant för herr Mannerskantz:</i>	
» Ekströmer, C. Ivar	» 82 » ,
<i>suppleant för herr Norman:</i>	
» Sjödahl, H. L. Edgar	» 82 » ,
<i>suppleant för herr Pauli:</i>	
» Forslund, J. Albert	» 82 » .

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 16, angående remitterande till annat utskott av Kungl. Maj:ts proposition nr 131 med förslag till byggnadslag m. m., i vad propositionen avser förslag till lag angående ändring i lagen den 30 juni 1943 (nr 431) om allmänna vägar och lag angående ändring i lagen den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar. *Ang. remitterande till annat utskott av viss kungl. proposition.*

Detta memorial lydde:

»Till jordbruksutskottet har för förberedande behandling överlämnats Kungl. Maj:ts proposition nr 131 med förslag till byggnadslag m. m., i vad propositionen avser förslag till lag angående ändring i lagen den 30 juni 1943 (nr 431) om allmänna vägar och lag angående ändring i lagen den 3 september 1939 (nr 608) om enskilda vägar. I övrigt har propositionen hänvisats till behandling av konstitutionsutskottet och lagutskott.

Då de till jordbruksutskottet och lagutskott remitterade lagförslagen äga sådant samband med varandra, att de böra behandlas av ett utskott, och då sammansatt utskott i förevarande fall av praktiska skäl icke synes böra ifrågakomma, får jordbruksutskottet — efter samråd med första lagutskottet — med stöd av § 7 i de för riksdagen gällande reglementariska föreskrifterna hemställa, att propositionen nr 131, i vad densamma hänvisats till jordbruksutskottet, må till riksdagens kamrar återlämnas.»

På framställning av herr talmannen beslöts att förevarande, endast en gång bordlagda ärende skulle redan vid detta sammanträde företagas till avgörande.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta bifalla utskottets hemställan och hänvisa den kungl. propositionen i ifrågavarande delar till behandling av lagutskott.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad herr förste vice talmannen därunder hemställt.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement;

nr 7, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser angående val av skiftesgodemän; och

nr 8, i anledning av väckta motioner angående ordnande av tillfällig postanstalt för poströstning vid sjukhus och andra vårdanstalter m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Om åtgärder
mot förväxling
av valbeteck-
ningar.*

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner angående sådant förtydligande av gällande vallagar, att förväxling av kartell-, parti- och fraktionsbeteckningar kan undvikas.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 115 i första kammaren av herr *Näsgård* och nr 195 i andra kammaren av herr *Persson* i Norrby hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag till sådant förtydligande av gällande vallagar, att förväxling av kartell-, parti- och fraktionsbeteckningar kunde undvikas.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Gustavson* och *Pettersson* i Norregård, som inom utskottet yrkat att utskottet måtte tillstyrka de föreliggande motionerna.

Herr Gustavson: Herr talman! Jag har inte kunnat ansluta mig till utskottsmajoritetens enligt mitt förmenande alltför negativa inställning. Man har avfärdat dessa motioner med bland annat den motiveringen, att motionärerna inte anvisat på vad sätt man skall kunna rätta till dessa enligt motionärernas och reservanternas mening alltför oklara bestämmelser i vallagen. Men det är väl inte så vanligt, att en motionär, som begär en utredning eller framlägger ett förslag hos Kungl. Maj:t, själv anvisar klara linjer. Då kan man ju lika gärna fordra, att vi skola skriva lagtexten. Reservanterna anse, att Kungl. Maj:t har större förutsättningar än en enskild motionär att utarbeta de här åsyftade ändringarna. Nu har inte heller utskottsmajoriteten, enligt vad som framgår av utlåtandet, funnit några framkomliga vägar. Jag skulle vilja ifrågasätta om man i utskottet verkligen lagt ned någon möda på att komma till några resultat. Men den saken skall jag inte här döma om; det kommer väl någon talesman för utskottet att redogöra för. Jag skulle också vara mycket tacksam att av den, som kommer att föra utskottsmajoritetens talan, få veta vad det är för andra svårigheter, som skulle yppa sig, om man skulle söka komma till rätta med dessa till omfattningen obetydliga bestämmelser. Vad är det för svårigheter, som man är rädd för skola uppkomma? Det skulle jag, som sagt, vara synnerligen tacksam för, om någon bland utskottsmajoriteten kunde lämna besked om.

Man åberopar också det utslag, som har avkunnats i anledning av det här aktuella fallet. Jag anser inte för min del, att detta är tillräckligt klarläggande. Jag är så gott som säker på att en annan länsstyrelse inte tolkar bestämmelserna på samma sätt som den här ifrågavarande länsstyrelsen gör. Då kunna vi tänka oss det fallet, att av två valsedlar i olika län men med samma rubrikuppställning den ena sedeln godkännes, medan den andra underkännes. Det framgår inte på något ställe i vallagen, att kartell-, parti- eller fraktions-

Öm åtgärder mot förväxling av valbeteckningar. (Forts.)

beteckning skall vara skriven på en rad. Det står bara utsatt, att de skola förekomma under varandra, vilket beteckningarna i det här aktuella fallet också gjorde.

Herr talman, jag skall inte orda mera om saken för närvarande, utan be att få yrka bifall till de motioner, som äro väckta i den här frågan, nummer 115 i första kammaren och nummer 195 i andra kammaren.

Herr Andersson, Jones Erik: Herr talman! Vid det val, som ligger till grund för denna motion, nämligen ett val av kommunalfullmäktige i Österfärnebo i Gästrikland, har man ju begått, låt mig kalla det för en dumhet, genom att trycka partibeteckningen på två rader. Det var ju en oförsiktighet av vederbörande. Man bör ta för givet, att valledningarna på respektive håll kunna se till, att dylika tillvägagångssätt inte begagnas. En partibeteckning bör väl i rimlighetens namn kunna rymmas på en rad, så att man inte behöver dela upp det på det sätt, som föranlett sådana bedömanden, som här ägt rum. Vilken väg vi än söka gå för att skapa större klarhet i bestämmelserna, kunna vi — och det gjorde man även inom utskottet — ta för givet att kalamiteter kunna ske i alla fall och att folk kommer att bruka självgjorda — jag använder den beteckningen — valsedlar. Skall man här skapa bestämmelser, som tillfredsställa alla krav i detta hänseende och täcka alla tänkbara fall, så menar jag och menade vi i utskottet, att det kan bli för tillkrånglat och besvärligt. Vi hoppas, att det här fallet i alla händelser måtte bli ett observandum för framtiden och möjliggöra, att man iakttar större eftertänksamhet vid uppställandet av dylika rubriker. Har man en valledning, som kan sin sak, bör det väl ändå kunna förutsättas, att sådana här fadäser inte skola upprepas för framtiden.

Herr talman, med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Näsgård: Herr talman! Det förvånar mig något att konstitutionsutskottets ärade vice ordförande argumenterar så som han gjorde. Han säger, att missödet i min hemsöcken berodde på en oförsiktighet och att detta är en sak, som valledningarna böra kunna se upp med.

Jag är van att höra herr Jones Erik Andersson tala om menige mans rätt och argumentera mot byråkratism, paragrafvälde, krångel-Sverige och allt sådant, men i dag säger han att valledningarna skola övervaka den här saken. Det är alltså parti- och bossvälde, som herr Jones Erik Andersson här rekommenderar. Även om en liten grupp helt lojalt vill framföra egna kandidater, så är det ganska naturligt, om den inte resonerar med högsta valledningen om detta. Och jag skulle tro, att det många gånger är mycket nyttigt, att de olika synpunkterna få komma fram genom särlistor. För resten är det inte så säkert, att valledningen i det här fallet skulle kunnat ge besked. När jag fick reda på resultatet av länsstyrelsens sammanräkning, frågade jag här i Stockholm flera kända experter vad de trodde om saken, men jag kunde inte få besked av någon. Det visar sig ju också, att det inte finns någon paragraf eller någon kommentar i eller till vallagen som klargör saken, utan konstitutionsutskottet hänvisar endast till att ett prejudikat nu framkommit genom avgörandet av regeringsrätten. Men jag skulle vilja fråga herr Jones Erik Andersson: hur många bland menige man eller bland väljarna få reda på ett sådant prejudikat?

Vad vi ha framhållit i motionen, herr talman, är att det inte kunnat råda någon tvekan i det åsyftade fallet om väljarnas avsikt att rösta under samma partibeteckning. När den ena av partiets tre listor i alla fall av formella skäl hänförs till en särskild grupp och partiet därigenom gått miste om en mandat-

Om åtgärder mot förväxling av valbeteckningar. (Forts.)
vinst, vilket gällde i det här fallet, måste man — så ha vi resonerat — draga den slutsatsen, att vallagens formulering inte är tillfredsställande.

Utskottet förnekar inte heller detta — och det får kanske tas som ett indirekt erkännande av vår slutsats — men säger sig vid prövning ha funnit, att en omformulering i motionens syfte knappast kan företagas »utan att härigenom andra svårigheter kunna uppstå». Med hänsyn härtill och då ett regeringsrättsutslag nu föreligger, har utskottet avstyrkt.

Utskottet har också, såsom herr Gustavson redan nämnt, framhållit, att vi motionärer inte lämnat någon anvisning på hur vårt önskemål skulle kunna tillgodoses. Nu är det väl ändå så, att om motionärer föreslå riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t och begära utredning eller förslag i en fråga som denna, där det måste gälla lagändring, så skulle det se rätt märkvärdigt ut, om de bifogade förslag till författningstext, alldeles frånsett det vanskliga överhuvud taget för motionärer att försöka sig på att skriva lagtext. Det privilegiet bör nog Kungl. Maj:t och utskotten få behålla.

Jag återkommer ännu en gång till valmännen och väljarkåren. Jag måste gentemot utskottet vidhålla vad vi sagt i motionen, nämligen att det inte är tillfredsställande, att två valseklar med identiska partibeteckningar hänföres till olika grupper bara därför att partibeteckningen på den ena valsekeln är skriven på *en* rad och på den andra på *två* rader. Det behöver inte alls vara Landsbygdspartiet Bondeförbundet det gäller, utan det kan lika gärna hända — och det tror jag att det finns exempel på — Arbetarpartiet socialdemokraterna eller något annat parti. När det gäller listor av det här slaget vet utskottet lika bra som jag, att det ofta går till så, att vederbörande sätter sig i förbindelse med ett tryckeri, skickar in namnen, och så ordnar tryckeriet listan. I det här fallet var det inte någon, som märkte något fel på de olika listorna. Utgången kom alltså som en fullständig överraskning. Jag tar för givet att länsstyrelsen också fann det obehagligt att behöva göra skillnad mellan de två listtyperna, när länsstyrelsen alldeles säkert var övertygad om att det var väljarnas avsikt att rösta under samma partibeteckning.

Herr talman, med dessa ord ber jag att få yrka bifall till motionerna.

Herr Andersson, Jones Erik: Herr talman! Jag vill till min gode partivän herr Näsgård säga, att när han nu karakteriserar mig som fiende till bossvälde och byråkratism, så må jag kunna ta åt mig den lilla blomman. Men mot bakgrunden av vad vi här syssla med vill jag fråga honom, om han inte genom att i detta fall yrka på ytterligare bestämmelser gör saken krångligare än vad den är och skapar byråkratism även på detta område. Den tycker jag att vi skulle kunna slippa här. Saken är inte besvärligare än att vi med de bestämmelser, som redan finnas, böra kunna komma till rätta med den.

Herr Johanson, Karl: Herr talman! Jag skulle kunna nöja mig med att helt instämma i vad utskottets vice ordförande här anført. Då herr Gustavson i Guntorp emellertid gjorde gällande, att det i det aktuella fallet endast var länsstyrelsen, som hade tolkat de omstridda bestämmelserna i vallagen, vill jag erinra honom om den PM som fanns tillgänglig i utskottet. Där står följande: »Regeringsrättens enhälliga utslag var att besvären lämnades utan bifall, 'enär länsstyrelsen i anmärkta hänseendet måste anses hava rätteligen förfarit'.» Det är således inte bara länsstyrelsen, herr Gustavson, som har tolkat bestämmelserna i fråga, utan ärendet gick ända upp till regeringsrätten.

Herr Gustavson undrade vidare, vilken möda utskottet hade nedlagt för att komma till klarhet i denna sak. Herr Gustavson var ju själv närvarande i utskottet och vet väl därför, hur utskottet behandlade frågan.

Om åtgärder mot förväxling av valbeteckningar. (Forts.)

Jag erinrar för övrigt om att av utskottets 20 ledamöter ha blott två anslutit sig till motionärernas uppfattning att de nuvarande bestämmelserna inte äro tillfredsställande. Jag tror mig också veta, att det inte är en person vilken kan betecknas såsom »menige man» som fabricerat den lista som vållat denna strid. Om jag inte är fel underrättad, medverkade en ganska framstående man vid listans iordningställande. Därmed må emellertid förhålla sig hur som helst, ty det spelar ju ingen roll i detta sammanhang.

Även om en liknande malör skulle inträffa för något annat parti, kan det väl inte vara motiverat att vid varje sådant tillfälle kräva en lagändring. Gällande lag är fullt tydlig och klar, och de nuvarande bestämmelserna böra mycket väl kunna iakttagas av dem som ha att iordningställa vallistor.

Herr Näsgård: Herr talman! Då herr Johanson säger, att gällande lag är fullt tydlig och klar, vill jag hänvisa honom till de citat ur lagen som återfinnas i konstitutionsutskottets utlåtande. Det framgår inte av lagtexten och inte heller av några kommentarer, att partibeteckning för att vara gällande skall vara skriven på *en* rad. Det är väl inte för mycket begärt att fordra, att bestämmelserna i den kommunala vallagen skola vara så tydligt skrivna, att menige man kan läsa sig till en sådan här sak. Handböcker med vallagen finnas tillgängliga i varje kommun, men man har inte experter till hands för att tolka bestämmelsernas innebörd.

Vad herr Johanson yttrade om upphovsmannen till den omstridda listan har ju ingen betydelse i detta sammanhang. Jag vill bara nämna, att den, som stod som första namn på den, inte i förväg kände till listans existens.

Till herr Jones Erik Andersson vill jag säga, att lagen skulle inte bli krångligare, utan tvärtom enklare, om den skreves på ett tydligare sätt.

Herr Gustavson: Herr talman! Jag vill bara konstatera, att två representanter för utskottsmajoriteten ha haft ordet, men att ingen av dem har bemödat sig om att svara på den direkta fråga, som jag framställde i mitt första anförande, då jag bad om besked om vilka svårigheter som skulle uppkomma, om bestämmelserna i lagen avfattades på ett tydligare sätt.

Herr Karl August Johanson framhöll, att blott två av utskottets 20 ledamöter ha följt motionärerna. Om herr Johanson hävdar den uppfattningen, att tillvaron av en majortiet vid alla tillfällen kan ersätta bärande argument, förstår jag honom och en del andra företeelser också som vi i dessa dagar få bevittna. Men jag kan inte godkänna att bara den omständigheten, att en viss mening omfattas av ett stort flertal, kan betraktas såsom ett sakligt argument i diskussionen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Gustavson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifallas de i ämnet väckta motionerna.

Om åtgärder mot förväxling av valbeteckningar. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckt motion om anslag för tillbyggnad av underofficersmännen vid Upplands regemente, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om anslag till
en ubåtstun-
nelanlägg-
ning.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckta motioner om anslag till en ubåtstunnelanläggning i Stockholms skärgård.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mannerskantz* m. fl. (I:119) och den andra inom andra kammaren av herr *Skantz* m. fl. (II:202), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att en ubåtstunnelanläggning i Stockholms skärgård, kostnadsberäknad till 3 600 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1946, skulle komma till utförande, samt bevilja för budgetåret 1947/48 erforderliga medel, 1 000 000 kronor, till anläggningens påbörjande.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I:119 och II:202 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Mannerskantz* och *Lundgren*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till motionerna I:119 och II:202 och alltså hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:119 och II:202

a) besluta, att en ubåtstunnelanläggning i Stockholms skärgård, kostnadsberäknad till 3 600 000 kronor enligt prisläget den 1 juli 1946, skulle komma till utförande;

b) till *Ubåtstunnelanläggning i Stockholms skärgård* för budgetåret 1947/48 under försvarets fonder, försvarets fastighetsfond, marinens delfond, anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor.

Herr Lundgren: Herr talman! Mot statsutskottets föreliggande utlåtande med anledning av en motion av herr *Mannerskantz* m. fl. om anslag till ubåtstunnelanläggning i Stockholms skärgård, innebärande avslag å motionen, ha herr *Mannerskantz* och jag reserverat oss under yrkande, att utskottet måtte tillstyrka motionen. Jag tillåter mig här att i korthet motivera vår ståndpunkt.

Marinförvaltningen har för nästa budgetår begärt anslag för fartygstunnlar på tillsammans 7,5 miljoner kronor. Åskandet avser påbörjandet av dels en ubåtstunnelanläggning i vardera Stockholms, Karlskrona och Göteborgs skärgårdar, dels tre jagartunnlar i Stockholms skärgård. De totala kostnaderna för utförande av ifrågakvarande byggnadsföretag beräknas till cirka 14,4 miljoner kronor.

I skrivelse av den 7 december 1946 har Kungl. Maj:t anmodat marinförvaltningen att inkomma med förnyad angelägenhetsgradering rörande sådana kvarstående arbeten, för vilkas utförande riksdagen redan beviljat medel. Därvid ägde dock marinförvaltningen rätt att även upptaga arbeten av mycket stor vikt som medtagits i marinförvaltningens petita för budgetåret 1947/48. Bland det fyrtiotal olika arbeten, angående vilka ämbetsverket i sin svarsskrivelse i ämnet angivit den önskvärda ordningsföljden, intager ubåtstunnelanläggningen i Stockholms skärgård den främsta platsen i angelägenhetsgrad

Om anslag till en ubåtstunnelanläggning. (Forts.)

bland sådana arbeten som ännu icke påbörjats. Marinförvaltningen räknar med att för utförande av denna anläggning behöva 1 miljon kronor under år 1947 och 2,6 miljoner kronor under år 1948. Riksdagen har på grundval av Kungl. Maj:ts proposition nr 311 år 1946 beviljat medel för markförvärv för ifrågasatt ubåtstunnelanläggning.

Såväl överbefälhavaren som den nu sittande försvarskommittén har vid olika tillfällen framhållit betydelsen av att bergsrum utföras för fartyg. Iordningställandet av en sådan anläggning föregriper icke heller den framtida organisationen av försvaret. Statsmakterna ha tidigare beviljat medel till bergshangarer vid vissa av flygvapnets flottiljer för att skydda den dyrbara flygmaterielen. I konsekvens härmed böra medel beviljas för att skydda den ännu dyrbarare och mera svåranskaffbara fartygsmaterielen. Kostnaderna för ett ubåtskyddsrum uppgå endast till cirka 15 procent av anskaffningskostnaden för skyddsföremålet och måste således betraktas såsom en relativt billig försäkringspremie, inte minst med hänsyn till att vi i varje möjligt krigsfall måste räkna med underlägsenhet i luften.

Såsom skäl för sitt avstyrkande av motionen har utskottet anfört den begränsning av investeringsverksamheten som vid nuvarande konjunkturläge är nödvändig. Emellertid förhåller det sig så, att åtgången av material för en anläggning av här ifrågasatt art är obetydlig. De arbetare, som huvudsakligen komma att sysselsättas med dessa arbeten, äro bergsprängare. Enligt uppgift lär tillgången på bergsprängare vara relativt god. Av dessa skäl behöver det inte möta alltför stora betänkligheter att nu igångsätta arbetet.

När utskottet skriver, att »utskottet kan icke finna, att några nya skäl tillkommit, som skulle föranleda riksdagen att för igångsättande av dylika anläggningar nu anvisa medel å riksstaten», torde utskottet ha uttryckt sig mindre lyckligt. Genom att bifalla propositionen förra året om markförvärv för en dylik anläggning torde riksdagen ha tagit ställning i principfrågan, och det gäller nu endast tidpunkten för igångsättande av arbetena.

Av skäl, som jag nyss anfört, och med hänsyn till angelägenheten att åtminstone någon av dessa anläggningar snarast kommer till stånd, för att vi skola kunna erhålla vissa tekniska erfarenheter om byggande av skyddsrum av denna art, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Lindström: Herr talman! Det är inte mycket att säga om denna sak. Kammarans ledamöter veta alltför väl, att riksdagen många gånger för Kungl. Maj:t betonat vikten av återhållsamhet i fråga om investeringar under denna tid. Inte minst har statsutskottet i olika sammanhang påpekat nödvändigheten av en dylik återhållsamhet. Kungl. Maj:t har också uppgjort en investeringsplan, där man inriktat sig på att under dessa tider med hänsyn till det allmänna läget begränsa investeringsverksamheten. Det skulle vara egendomligt, om man, när så är förhållandet, nu på en speciell punkt skulle göra ett avsteg från vad som alltmer betraktas som en regel.

De här ifrågasatta anläggningarna äro självklart önskvärda. De äro heller inte bortglömda. Såsom utskottet erinrar om, ha de ingått i de beredskapsplaner som under en följd av år ha förelagts riksdagen. Ubåtstunnelanläggningarna ha upptagits i den s. k. grovarbetsreserven. Som läget nu är, kan riksdagen inte annat än bifalla statsutskottets förslag, till vilket jag, herr talman, yrkar bifall.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i

Om anslag till en ubåtstunnelanläggning. (Forts.)
 det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 39, i anledning av väckt motion angående uppgörande av plan för utbyggnad av bombsäkra drivmedelsanläggningar m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. uppdelning av socialdepartementet.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för de två departement. vari socialdepartementet föreslås uppdelat, m. m.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 33 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte

a) för redovisning av till det nya socialdepartementets och till inrikesdepartementets förvaltningsområden hänförliga anslag å riksstaten för budgetåret 1947/48 under Driftbudgeten: Egentliga statsutgifter upptaga en huvudtitel, benämnd V. Socialdepartementet, och en huvudtitel, benämnd V a. Inrikesdepartementet;

b) godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för socialdepartementet, att tills vidare från och med budgetåret 1947/48 gälla med de ändringar, som enligt särskilda bemyndiganden fastställdes av Kungl. Maj:t i anslutning till den allmänna löneregleringen m. m.;

c) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för socialdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1947/48;

d) under V huvudtiteln för budgetåret 1947/48 anvisa

1. till Socialdepartementet: Avlöningar ett förslagsanslag av 470 000 kronor.

2. till Socialdepartementet: Omkostnader ett förslagsanslag av 50 000 kronor,

3. till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga ett reservationsanslag av 600 000 kronor,

4. till Extra utgifter ett reservationsanslag av 50 000 kronor;

e) godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för inrikesdepartementet, att tills vidare från och med budgetåret 1947/48 gälla med de ändringar, som enligt särskilda bemyndiganden fastställdes av Kungl. Maj:t i anslutning till den allmänna löneregleringen m. m.;

f) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för inrikesdepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1947/48;

g) under V a huvudtiteln för budgetåret 1947/48 anvisa

1. till Inrikesdepartementet: Avlöningar ett förslagsanslag av 480 000 kronor,

2. till Inrikesdepartementet: Omkostnader ett förslagsanslag av 50 000 kronor,

3. till Ersättning till statens allmänna fastighetsfond: Byggnadsstyrelsens delfond ett förslagsanslag av 100 kronor,

4. till Ersättning till statens domäners fond för upplåten mark ett förslagsanslag av 100 kronor,

5. till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga ett reservationsanslag av 400 000 kronor,

6. till Extra utgifter ett reservationsanslag av 70 000 kronor.

Ang. uppdelning av socialdepartementet. (Forts.)

Herr **Sten**: Herr talman! I det utlåtande från konstitutionsutskottet, som redan har passerat kammarens behandling, och i det förevarande utlåtandet från statsutskottet föreslås, att det nuvarande socialdepartementet skall uppdelas på två statsdepartement, av vilka det nya skall benämnas inrikesdepartement. Jag ämnar nu yttra mig utslutande om namnfrågan, som inte synes ha ägnats någon uppmärksamhet av vare sig Kungl. Maj:t eller statsutskottet. Ordet inrikesdepartement förekommer inte i den lag som vi antagit i enlighet med konstitutionsutskottets utlåtande.

Genom 1840 års departementalreform tillskapades här i landet ett civildepartement, från vilket sedermera jordbruksärendena år 1900 och kommunikationsärendena år 1920 överfördes till särskilda departement. Sedan socialdepartementet genom vad som nu kommer att beslutas får begränsade arbetsuppgifter, återstå just de ärenden rörande den inre civila förvaltningen som för något mer än hundra år sedan gav namn åt civildepartementet. Jag har synnerligen svårt att förstå meningen med att efter utländska förebilder välja ett nytt namn för detta departement. Ehuru de båda ord, som bilda namnet civildepartement, äro lånord, har detta dock god klang i svenska språket och god hävd i svensk statsförvaltning. Varken regeringen eller statsutskottet torde däremot kunna påvisa något land i världen, där namnet inrikesdepartement inte har en dålig eller i varje fall mindre god klang. Man förefaller därför här ha försummat att tillgodogöra sig det värde som ligger i ett gammalt gott namn. Jag erinrar om att man i våra dagar på andra områden sökt anknyta till gammal god tradition. Innehavarna av de högsta kommunala ämbetena i huvudstaden kallas sålunda för borgarråd, och det föreslås, att vissa domare skola benämnas lagmän.

Jag hoppas att det inte skall behövas någon ytterligare argumentering utöver denna korta men enligt min mening tillfyllestgörande motivering för att kammaren i överensstämmelse med vad jag, herr talman, här ber att få yrka måtte besluta att ordet »inrikesdepartement» på de ställen, där det förekommer i utskottets kläm, skall utbytas mot »civildepartement».

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Vi ha helt nyss behandlat konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, i vilket konstitutionsutskottet inte haft något att erinra mot den kungl. propositionen, där också namnfrågan i reciten behandlas. Skulle någon ändring i fråga om namnet ha företagits, skulle den saken väl ha dryftats i anslutning till konstitutionsutskottets utlåtande nr 6. Statsutskottets utlåtande är en konsekvens av konstitutionsutskottets utlåtande, som också här åberopats. Vi ha nu endast att hålla oss till anslagsfrågorna.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till statsutskottets föreliggande utlåtande.

Herr **Andersson, Jones Erik**: Herr talman! Jag vill bara tillkännage, att de tankar, som herr Sten gjorde sig till talesman för, kommo fram även i konstitutionsutskottet. Jag gjorde mig till förespråkare för den gamla hedervärda benämningen, och jag vet, att det fanns sympatisörer för det namnet bland utskottets ledamöter. Jag vill inte andraga några närmare skäl för benämningen »civildepartement», utan det må räcka med vad herr Sten yttrade i sitt anförande. Jag nöjer mig med att konstatera, att den tanken inte har varit främmande för utskottet att välja det namnet. För egen del ville jag dock inte göra någon större affär av det hela. Jag utnyttjade därför inte reservationsvägen, utan lät det bero vid vad som sades i utskottet. Vi lära nu få dras med benämningen »inrikesdepartement» i fortsättningen och pröva den. Etiketten är väl heller inte det väsentligaste, men nog skulle jag för min egen del, när jag

Ang. uppdelning av socialdepartementet. (Forts.)
tänker på klangen och innehållet i det hela, föredraga benämningen »civilminister» framför »inrikesminister».

Herr **Sten**: Herr talman! Med anledning av vad statsutskottets ärade ordförande yttrade vill jag endast säga, att jag givetvis i någon mån var tveksam, under vilketdera av dessa båda utlåtanden som mitt yrkande hörde hemma. Då jag inte kunde finna, att namnfrågan var berörd i konstitutionsutskottets utlåtande och att namnet inte förekommer i den lag, som kammaren nyss har antagit, under det att ordet »inrikesdepartement» återfinnes på flera ställen i klämman till det statsutskottsutlåtande, varom vi nu skola fatta beslut, kom jag till det resultatet, att mitt yrkande måste höra hemma under nu förevarande punkt.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Det förekommer i konstitutionsutskottets utlåtande en fullständig redogörelse för departementsindelningen, och där nämns namnet inrikesdepartementet på tre, fyra ställen i reciten. När konstitutionsutskottets utlåtande nr 6 har bifallits, har riksdagen därmed beslutat angående de båda departement det nu gäller och deras namn. Det har varit statsutskottets skyldighet att anpassa sitt utlåtande med hänsyn till konstitutionsutskottets och därmed också ange, vad dessa departement heta, vilka anslag och vilken personalbesättning de skola ha.

Jag tror därför, att det hade varit riktigare, om herr Sten hade framställt sitt yrkande i anslutning till konstitutionsutskottets utlåtande.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag nödgas inlägga en gensaga mot vad statsutskottets ordförande här anförde.

Förr i världen var det verkligen så, att konstitutionsutskottet hade att göra med departementsindelningen. På grund av en grundlagsändring, som jag kämpade mycket emot och som väckte betänkligheter också i denna kammare, har det hela ändrats så, att nu har konstitutionsutskottet ingenting annat att göra än att yttra sig om hur *många* departement vi skola ha. Konstitutionsutskottet har sålunda endast i sin motivering, vilken ju inte har någon betydelse, resonerat helt oförbindande om vilka departementen skola vara. Statsutskottet däremot har framlagt ett förslag om anslag till dels inrikesdepartementet och dels socialdepartementet. Detta är alltså den formella sidan av saken.

Eftersom jag ändå har ordet, ber jag, herr talman, härutöver få uttala, att om jag hade haft något tillfälle att mer aktivt deltaga i detta ärendes behandling, skulle jag livligt ha gått in för den tanken, att vi, då vi nu faktiskt ha återfått ett departement, som praktiskt taget motsvarar vårt gamla civildepartement, borde ha återupptagit den gamla hävdvunna svenska titeln, som för övrigt är mjukare och ligger bättre till för tungan än »inrikesdepartement». Jag har dock intet yrkande.

Häri instämde herr *Ekströmer*.

Herr **Sten**: Herr talman! Vad jag avsåg att säga, har framgått av herr Herlitz' yttrande. Jag konstaterar således, att vad kammaren redan har beslutat endast är, att antalet departement skali vara elva. Mitt yrkande berör heller inte på något sätt vad statsutskottet har föreslagit i fråga om personalförteckning och anslag, utan hänför sig uteslutande till namnfrågan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Sten*, att utskottets hemställan skulle

Ang. uppdelning av socialdepartementet. (Forts.)

bifallas med den ändring, att ordet »inrikesdepartementet» på förekommande ställen utbyttes mot »civildepartementet».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sten* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Stens under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 42.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i vissa fall i anledning av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa fastigheter; samt

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för sysslomannen vid Sundby sjukhus A. Nordfeldt från viss skadeståndsskyldighet till kronan.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 22, i anledning av väckt motion om avskaffande av den särskilda skatten å kaffe, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 23, i anledning av väckta motioner om avskaffande av trafikskatten m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen:

1) motionen nr 162 i andra kammaren av herr *Ljungberg*, vari hemställdes, att riksdagen på sätt i motionen föreslagits måtte besluta, att trafikskatt icke skulle uttagas från och med den 1 juli 1947; samt

2) de likalydande motionerna nr 89 i första kammaren av herr *Norling* m. fl. och nr 163 i andra kammaren av herr *Jansson* i Örebro m. fl., vari

Om avskaffande av trafikskatten m. m.

Om avskaffande av trafikskatten m. m. (Forts.)

hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta att avskaffa skatten av den 19 juni 1942 för persontrafiken vid järnvägarna samt att taxorna för denna trafik skulle sänkas med samma belopp, varmed de höjdes vid skattens införande.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

1) att motionen II: 162 av herr Ljungberg om avskaffande av trafikskatten icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att de likalydande motionerna I: 89 av herr Norling m. fl. och II: 163 av herr Jansson i Örebro m. fl. om avskaffande av trafikskatten m. m. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Velander* och *Björklund*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Velander**: Herr talman! Till föreliggande utskottsbetänkande har jag antecknat en blank reservation, och den betyder i detta fall, att jag är mycket litet tillfredsställd med utskottets prövning av — eller rättare sagt underlåtenhet att pröva — det motionsvis framställda yrkandet om trafikskattens upphävande.

Trafikskatten utgår som bekant sedan den 1 juli 1942 till staten och utgör tio procent av avgifterna för i huvudsak person- och resgodsbefordran. Eftersom järnvägstaxorna i samband med skattens införande höjdes i motsvarande utsträckning, är det trafikanterna som drabbas därav.

Höjningen av järnvägstaxorna har alltså inte påkallats av järnvägsekonomiska eller affärsmässiga skäl. Trafikskatten motiverades vid sitt införande av det rådande statsfinansiella läget och av angelägenheten av att söka så långt möjligt begränsa trafiken och förhindra investeringar för ändamål, som under normala förhållanden inte kunde anses påkalla sådana.

Alla som yttrade sig i samband med trafikskattens införande, således även departementschefen, voro också ense om att en särbeskattning av järnvägstrafiken under normala förhållanden inte kunde vara tillräddig med hänsyn till det handikap för järnvägarna i förhållande till andra trafikmedel, som en dylik särbeskattning skulle innebära.

Läget på transportmarknaden har emellertid undan för undan förbättrats, sedan trafikskatten infördes, och vi närma oss normala förhållanden på detta område. Restriktionerna beträffande flytande bränsle ha helt bortfallit, och även beträffande gummiförsörjningen har läget gradvis förbättrats. Från sådana utgångspunkter kommer man fram till att trafikskatten inte längre har något berättigande.

Denna uppfattning har också numera understrukits av järnvägsstyrelsen i en dess framställning till Kungl. Maj:t om åtgärder från Kungl. Maj:ts sida i och för trafikskattens upphävande den 1 februari 1948 — av tekniska och andra skäl har järnvägsstyrelsen inte ansett att det skulle vara möjligt att eliminera trafikskatten dessförinnan. Järnvägsstyrelsen betonar i det sammanhanget, att en sådan åtgärd måste framstå såsom än mera angelägen med hänsyn till att den 5-procentiga omsättningsskatten numera med visst undantag slopats.

Det har då förefallit mig, som om utskottet hade kunnat rekommendera en lösning enligt järnvägsstyrelsens förslag i detta sammanhang och alltså bort hemställa om trafikskattens slopande per den 1 februari 1948. Jag beklagar att så inte har skett.

Jag skall emellertid här inte ställa något yrkande i den riktningen utan in-

Om avskaffande av trafikskatten m. m. (Forts.)

skränka mig till att uttala den förhoppningen, att finansministern i anslutning till järnvägsstyrelsens av mig åberopade framställning snarast möjligt måtte förelägga riksdagen förslag i överensstämmelse med järnvägsstyrelsens hemställan. Detta skulle också stå i god överensstämmelse med bevillningsutskottets av riksdagen godkända mening vid behandlingen förlidet år av motioner av enahanda innehåll som de nu föreliggande.

Jag skall således, herr talman, inte här ställa något yrkande.

I detta anförande instämde herr *Hage*.

Herr Norling: Herr talman! Den föregående talaren har nyss motiverat sin uppfattning, att utskottet borde ha ställt ett annat yrkande, en uppfattning som även jag har.

Det föreligger nu tre motioner i denna fråga, och om jag har fattat saken rätt, utgår man i en av dem, nämligen motionen II: 162, från att man bör avveckla skatten och att de taxor, som nu tillämpas, skola kunna bibehållas. Det skattebelopp på tio procent av avgifterna, som nu uttages, skulle alltså tillfalla järnvägsföretagen. I de andra två motionerna, I: 89 och II: 163, föreslås däremot, att taxorna skola sänkas i sådan grad, att sänkningen svarar mot den nuvarande skatten.

Som den föregående talaren sade, förelåg det år 1943, då den här skatten infördes, statsfinansiella skäl för densamma, och man kan väl säga att dessa skäl ej längre föreligga. Departementschefen hade ju också den uppfattningen, att en skatt av detta slag inte vore skälig under normala förhållanden, och, som den föregående talaren sade, då vi nu närma oss sådana normala förhållanden, bör denna skatt därför försvinna.

De sakkunniga anförde i sin motivering, när skatten infördes, att skattekraften hos den på järnvägarna resande allmänheten var stor. För närvarande är emellertid förhållandet det rakt motsatta. Man har ju sett, hurusom personbilparken har ökat med 103 200 bilar sedan år 1942, och detta tyder på att de skattebetalare, som ha den största ekonomiska bärkraften och som förr i större utsträckning utnyttjade järnvägarna, numera till stor del ha skaffat sig egna trafikmedel och att det nu endast är de svagare skattebetalarna som resa på järnvägarna.

Vi ha i motionerna framfört den tankegången, att när skatten slopas, skola också taxorna sänkas. Det kan inte vara riktigt att man först godtager en princip om en trafikskatt för att sedan, när man anser att skatten bör avvecklas, låta en summa, lika stor som skatten, ingå i biljettpriiset och tillfalla järnvägarna. En begäran från de enskilda järnvägarnas sida att få höja taxorna vid tiden för trafikskattens införande blev avslagen med hänsyn till att bärande skäl härför icke ansågos föreligga, och då tydligen sådana skäl icke föreligga nu heller, anser jag att det vore oriktigt att låta de hittillsvarande skattebeloppen tillfalla järnvägarna.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionen nr 89 i första kammaren.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag har ingenting emot att instämma i herr Velanders förhoppning, att finansministern noga skall pröva den av järnvägsstyrelsen ingivna framställningen och, om han finner att det är befogat ur budgetära synpunkter, framlägga förslag till riksdagen om trafikskattens avskaffande.

När utskottet emellertid inte har ansett sig kunna rekommendera en framställning till Kungl. Maj:t i anledning av de väckta motionerna, så har det

Om avskaffande av trafikskatten m. m. (Forts.)

väl mest berott därpå, att utskottet inte har varit lika övertygat som motionärerna om att den nuvarande budgetära situationen skulle vara särskilt ägnad för företagande av de ingrepp i budgeten och i den beräknade hushållningen, som motionärerna anse befogade. Det är riktigt, att vi närma oss normala förhållanden på trafikväsendets område, men de tilldragelser, som ha inträffat under de senaste dagarna, tyda ju på att vi ännu inte äro där och att det, om man skall vänta med avskaffandet av skatten, till dess normala förhållanden ha inträtt, ännu inte är så brådslande med den åtgärden.

De båda motionerna i ärendet ha ju för övrigt rätt ööverensstämmande innebörd. I den ena motionen vill man avskaffa trafikskatten för att därigenom ge i första hand statens järnvägar möjlighet att företaga en sådan omräkning av taxorna, att det ekonomiska resultatet skall kunna förbättras inom den ram för den resande allmänhetens kostnader, som de nuvarande biljettpriserna inklusive trafikskatten innebära. Motionären ser således problemet ur järnvägs-ekonomiska synpunkter, och jag skulle tro att dessa synpunkter för närvarande äro de viktigaste; det är önskvärt att man för att förbättra statens järnvägars ekonomiska resultat skall få företaga en justering uppåt av taxorna, men en sådan justering hindras av det pålägg på reseavgifterna, som trafikskatten nu utgör. Tar man bort trafikskatten, finns det således möjligheter att företaga en justering av taxorna, vilken skulle ge större garanti än som för närvarande finns för att den av statens järnvägar bedrivna rörelsen skall bli ekonomiskt lönande.

I den nu nämnda motionen är det således inte fråga om att åstadkomma någon lättnad för den resande allmänheten, utan det är fråga om att underlätta uppnåendet av ett bättre järnvägsekonomiskt resultat än det som järnvägsstyrelsen befarar att den i framtiden skall kunna uppvisa. Av järnvägsstyrelsens skrivelse till Kungl. Maj:t framgår också, att man inom järnvägsstyrelsen inte är främmande för tanken att samtidigt med trafikskattens avskaffande få företaga en större eller mindre justering av taxorna. Även järnvägsstyrelsen vill alltså anlägga trafikekonomiska synpunkter på problemet.

I den andra motionen förutsattes, att taxorna skola bringas ned med det belopp, som trafikskatten för närvarande utgör. Det skulle således innebära, att taxorna sänktes över hela linjen, både på statens järnvägar och på de enskilda järnvägarna. I den mån ett borttagande av skatten kan ge möjlighet för SJ att företaga en ur järnvägsekonomiska synpunkter önskvärd justering uppåt av taxorna, kommer det ökade vinstresultatet att återföra det bortfallna trafikskattebeloppet till statens kassa, men i den mån de ännu kvarvarande enskilda järnvägarna skulle bli i tillfälle att göra på samma sätt, skulle trafikskattens borttagande innebära en direkt förlust i budgeten.

Så som saken nu ligger till, herr talman, då det, såvitt jag kan förstå, inte föreligger några starka skäl, som tala för omedelbara beslut om trafikskattens avskaffande, och då frågan i varje fall är bringad under Kungl. Maj:ts prövning och därvid kan betraktas i sitt sammanhang med hela budgeten, så har jag för min del funnit att utskottet har starka skäl för sin hemställan om att motionerna nu måtte avslås.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Velander: Herr talman! I anslutning till det anförande, som utskottets vice ordförande här nyss har hållit, vill jag säga, att beträffande frågan, huruvida läget har utvecklats sig mot vad man skulle kunna kalla normala förhållanden, ansluter jag mig helt till den ståndpunkt, som järnvägsstyrelsen har intagit i sin framställning till Kungl. Maj:t. Den ståndpunkten stämmer också väl överens med bevillningsutskottets av riksdagen godkända uttalande

Om avskaffande av trafikskatten m. m. (Forts.)

under fjolåret, som jag tidigare åberopat, angående angelägenheten av trafikskattens snara avskaffande.

Det förhåller sig inte så, att järnvägsstyrelsen säger, att det blir nödvändigt att vidtaga en taxerevision, som kommer att tillföra statens järnvägar en in-
täkt, motsvarande den som trafikskatten nu tillför statsverket. Järnvägsstyrelsen antyder blott att utvecklingen kan komma att gå i en sådan riktning, att en taxerevision i syfte att stärka räntabiliteten, när det gäller det i statens järnvägar investerade fasta kapitalet, blir nödvändig, men den saken diskuteras inte mera ingående i järnvägsstyrelsens framställning.

Nu menar jag, att, om järnvägsstyrelsens förslag i frågan skall övervägas, då bör den första åtgärden för skattens borttagande föreligga så snart som möjligt, på det att järnvägsstyrelsen må bli på det klara med att trafikskatten skall bortfalla vid den eller den tidpunkten. Innan järnvägsstyrelsen vidtager några åtgärder med tanke därpå av taxepolitisk eller annan art, måste statsmakterna taga ställning till den frågan, och därför hade det enligt min mening varit praktiskt och lämpligt, att bevillningsutskottet och riksdagen nu hade intagit en bestämd ståndpunkt i detta hänseende.

Sedan mitt förra anförande har statsrådet och chefen för finansdepartementet infunnit sig här i kammaren. Jag ber därför att direkt till honom få rikta en bestämd vädjan, att han måtte upptaga järnvägsstyrelsens framställning till övervägande snarast möjligt och att han måtte förelägga riksdagen den proposition i ämnet, vartill detta övervägande kan föranleda.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt skulle bifallas; samt 2:o), av herr *Norling*, att kammaren skulle dels bifalla vad utskottet hemställt i punkten 1, dels ock med avslag å utskottets hemställan i punkten 2 bifalla de i sistnämnda punkt omförmälda motionerna.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från nöjesskatt; samt

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning i vissa fall av i 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen stadgade tidsfrister för åtnjutande av tullfrihet.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av väckta motioner om pension åt vissa f. d. landstörms-officerare och f. d. officerare i frivilliga automobilkåren, vilka erhållit anställning i arméns reserv;

nr 17, i anledning av väckta motioner om viss översyn av familjepensionsreglementena m. m.;

nr 18, i anledning av framställningar angående pensioner eller understöd åt vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 19, i anledning av väckt motion om anslag till inköp och montering av porträtt av riksdagsledamöter; samt

nr 20, i anledning av väckta motioner om beredande av tjänste- och familjepension för föreståndare för icke förenade poststationer.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall;

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidgad rätt till resekostnadsersättning för kontraktsprost vid tjänsteresor m. m.;

nr 18, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 30 augusti 1932 (nr 404) om kyrkofond, m. m., och dels en i ämnet väckt motion; samt

nr 19, i anledning av väckt motion angående ändrad sammansättning av domstolarna vid behandling av trafikmål.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om förhindrande av allmänna samlingslokalers uthyrning till nazistiska organisationer.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion angående provisoriska lagstiftningsåtgärder till förhindrande av att nazistiska organisationer medgivnas hyra samlingslokaler, som ägas av det allmänna.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 54, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Adolfsson* m. fl. yrkat, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om skyndsammast möjliga förslag till 1947 års riksdag om sådan provisorisk lag, att nazistiska organisationer förhindrades hyra samlingslokaler, som ägdes av det allmänna.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion, II: 54, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Öhman*: Herr talman! Jag kan inte dela utskottets ståndpunkt, att nazismen kan betraktas såsom en politisk rörelse, jämställbar med vanliga politiska partier. Den erfarenhet vi ha, inte minst från det andra världskriget, visar ju, att de nazistiska sammanslutningarna icke kunna betraktas såsom sammanslutningar, vilka vilja hävda vissa idéer och åsikter, utan de måste karakteriseras rätt och slätt såsom kriminella sammanslutningar.

Varje tvivel härom borde väl vara undanröjt genom det som har avslöjats inte minst under processerna i Nürnberg. Jag skall inte upptaga kammarens tid med att anföra många exempel, men jag vill ändå bringa i erinran ett enda, som, enligt mitt sätt att se, klart åskådliggör för oss vad nazismen egentligen är. Jag syftar på hur en av cheferna vid de tyska nazisternas utrotningsläger, närmare bestämt chefen för utrotningslägret i Auschwitz, inför domstolen berättade om vissa nya metoder han hade lyckats införa för rationalisering av utrotningen av judar och andra för den nazistiska regimen misshagliga människor. Han berättar, att det genomsnittliga antalet avrättningar per dag i andra läger endast höll sig vid siffran 200 men att han genom de metoder han hade lyckats utexperimentera kom upp till 2 000 avrättningar per dag. Han meddelade samtidigt, att under tiden från år 1941 till krigets slut hade han tack vare dessa nya metoder lyckats utrota inte mindre än tre miljoner judar och andra för nazismen misshagliga element. Det är nazismens verkliga karaktär som avspeglas i dessa fakta. Jag kan också tillägga, att man vid domstolen

Om förhindrande av allmänna samlingslokalers uthyrning till nazistiska organisationer. (Forts.)

fick veta hur denne man hade fått särskilt beröm från sin partiledning i Berlin för det utomordentliga sätt, varpå han hade fullföljt nazismens strävanden.

De svenska nazistsammanslutningarna ha ju under hela kriget — liksom de göra alltjämt — slutit upp kring sina tyska vänner och gillat deras förehavanden, försvarat dem i alla sammanhang och givit dem sin hela och fulla solidaritet.

Då är frågan för oss, som nu skola avgöra detta ärende: skola vi då vara så hyggliga, att vi skola ställa lokaler till förfogande för dessa rörelser? Att man gör så, kan ju icke innebära att man, såsom utskottet säger, skyddar viktiga demokratiska principer, ty om så vore fallet, skulle man ju lika gärna kunna öppna fängelseportarna och släppa ut dem, som sitta där innanför och undergå straff för kriminella handlingar, samt låta dem bilda klubbar och låta samhället ställa lokaler till förfogande, där de kunde undervisa varandra i exempelvis inbrottsteknik, rånmordsteknik eller vad som helst annat.

Jag kan, som sagt, icke för ett enda ögonblick gå med på att jämställa nazismen med vanliga politiska rörelser. All vår erfarenhet visar, att det är en rörelse av helt annan karaktär, och jag anser att det är ett demokratiskt samhälles plikt att icke underlätta sådana sammanslutningars verksamhet, genom att ställa av stat och kommun finansierade lokaler till deras förfogande.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Herr Schlyter: Herr talman! Det torde vara uppenbart för kammaren, att utskottet inte kan ha velat på något sätt jämna vägen för nazistiska sammanslutningar, när de vilja begagna sig av sådana lokaler som det här är fråga om, men utskottet har inte ansett det lämpligt att i lagstiftningsväg utpeka någon viss rörelse såsom diskvalificerad för användandet av dessa samlingslokaler. Är den nazistiska rörelsen — och det har jag ingen anledning att bestrida — utav den karaktär som den ärade talaren nyss har sagt, så faller bedömandet av frågan, huruvida lokaler skola upplätas åt dess organisationer, under det generella uttalande, varmed utskottet avslutar sitt yttrande, nämligen att lokaler böra få disponeras, »såvida icke grundad anledning finnes att antaga, att tillämnad sammankomst åsyftar något, som strider mot sedlighet eller allmän lag eller kan äventyra allmän ordning och säkerhet». Jag tror att det med beaktande av dessa synpunkter skall bli möjligt för de kommunala organen att avböja lokalers upplåtande åt nazistiska sammanslutningar.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Nerman: Herr talman! Även om utskottsordförandens ord äro lugnande med avseende på den praktiska tillämpningen, så kan jag inte undgå att principiellt instämma med herr Ohman däri, att nazismen icke är någon politisk åskådning och att den felsynen, att nazismen skulle vara en politisk åskådning, har varit anledningen till att vi här i Sverige ha fört en så pass svag kamp för demokratien.

Jag är övertygad därom, att om vi inte se saken annorlunda i fortsättningen, komma vi att få föra en mycket svår kamp och i alla tider få slåss med nazistiska tendenser. Nazismen är icke död, utan den fortlever alltjämt och tycks för närvarande resa huvudet starkare än någonsin efter 1945.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrå-

Om förhindrande av allmänna samlingslokalers uthyrning till nazistiska organisationer. (Forts.)

gavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Om förbud mot viss kedjebrevsrörelse.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om förbud mot deltagande i visst slag av s. k. kedjebrevsrörelse.

Första lagutskottet hade till behandling förehäft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 62 i första kammaren av herr *Lindblom* m. fl. samt nr 123 i andra kammaren av herr *Swedberg* m. fl. I motionerna, som voro likalydande, hade hemställts att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående förbud mot att upprätta och delta i kedjebrevsrörelse, där det vore fråga om pengar eller pengars värde, samt framläggande för riksdagen av det förslag, vartill denna utredning föranledde.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 62 och II: 123, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herr *Lindblom*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Lindblom: Herr talman! Såsom framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet, har jag till detsamma fogat en blank reservation. Motiveringen för utskottets ställningstagande är att till Kungl. Maj:t inkommit en framställning från justitiekanslersämbetet av den 28 januari 1947 om den här saken och att utskottet därför ansett att man nu icke har anledning att göra någon framställning till Kungl. Maj:t. Jag hade närmast ansett att justitiekanslerns framställning i saken inte skulle utgöra något hinder för att också riksdagen sade sin mening i den här frågan. Det är nu bara en enkel mans funderingar — utskottets juridiska sakkunskap har haft en annan mening, och jag skall inte tvista därom. Min reservation är i stället företrädesvis föranledd av utskottets skrivsätt.

Utskottet säger egentligen ingenting. Jag föreställer mig att det skulle ha varit av värde för Kungl. Maj:t att veta, vad riksdagen anser om den här saken. Som det nu är skrivet, finns det ingenting i utskottsutlåtandet som på något sätt ger uttryck för vad utskottet menar i den här frågan. Utskottet hade enligt min mening bort angiva, hur det ser på frågan, i synnerhet som justitiekanslerns och motionärernas uppfattning inte alldeles sammanfalla. Motionärerna ha nämligen påpekat, att en blivande lagstiftning borde rikta sig mot både arrangörer och deltagare. Justitiekanslern har däremot i varje fall varit tveksam, huruvida ansvar också borde drabba deltagare.

Sedan utlåtandet skrivits, har det kommit till min kännedom, att ett nytt slag av kedjebrevsrörelse har skådat dagens ljus, ett slags tipskedjebrevsrörelse. Det finns många varianter i den här rika floran, och det är uppenbart att det är på tiden att man gör någonting åt den här saken.

Jag kommer, herr talman, inte att framställa något yrkande, utan jag har endast velat ge uttryck för dessa synpunkter samt uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t snarast tar upp denna fråga till behandling och förelägger riksdagen förslag i ämnet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs änyo andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion angående provisorisk lagstiftning mot oskäligen arrendestegring.

Om lagstiftning mot oskäligen arrendestegring.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 73, vilken behandlats inom andra lagutskottet, hade herr *Johanson* i Norrköping m. fl. yrkat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om utarbetande av förslag till provisorisk lagstiftning mot oskäligen arrendestegring och att detta förslag skulle föreläggas innevarande års riksdag för prövning.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på återropade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av, utom annan, herr *Hage*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Norling: Herr talman! Såsom framgår av utskottsutlåtandet, har andra lagutskottet avstyrkt motionen om provisorisk lagstiftning mot oskäligen arrendestegring. Utskottet har två motiveringar för sitt avstyrkande. Till en början säger utskottet, att en stegring med en tredjedel av arrendena inte skulle vara så oroväckande med hänsyn till de ökade kontanta utgifterna för jordbruken. Man ställer sig då frågan: vilka ha fått dessa stegrade utgifter för jordbruket? Är det arrendatorerna eller jordägarna? I första hand måste man väl utgå från att det är arrendatorerna, ty de ha fått köpa in maskinerna och redskapen, och det är främst där prisstegring ägt rum. De ökade utgifter, som jordägarna fått i anledning av den nya lagstiftningen på detta område, kan man nog tala ganska tyst om. Beträffande de arrendegårdar, som omtalas i motionen, har undersökningen visat, att inga som helst sådana ökade utgifter uppkommit för jordägaren.

Vidare anser utskottet att man inte kan jämföra hyrorna på bostadsmarknaden med arrendena. Det är möjligt att det teoretiskt sett kan vara riktigt, men är det inte så, att de flesta produkter äro prisreglerade och däribland inte minst jordbrukets produkter? Varför skall man då inte kunna prisreglera arrendena? Varför ha inte arrendatorerna samma rätt och fördelar som andra medborgare i samhället? Man ställer ovillkorligen frågan, varför utskottet nöjt sig med ett sådant uttalande och inte gjort någon ytterligare utredning. Visserligen påvisar man i tabeller, att stegringarna varit minimala, men man har då använt tabeller från en utredning som gjordes 1942. Den utredning, som redovisas i motionen och som avser förhållandena i landets största arrendelän, gjordes däremot 1946. Följaktligen måste man väl säga, att den senare utredningen bättre stämmer överens med verkligheten än den förra utredningen.

I anledning av vad jag anfört, herr talman, vill jag yrka bifall till motionen.

Herr Hage: Herr talman! Jag och min partivän herr *Lundberg* i andra kammaren ha till detta utskottsutlåtande fogat blanka reservationer, men jag kommer inte att med anledning härav yrka bifall till motionen, och det beror på en hel del skäl.

Man måste då först observera att de siffror, som anföras i motionen för att visa fördyringen av arrendena i ett visst län, inte — såvitt jag kan förstå — äro så synnerligen uppseendeväckande. Dessutom är det nog ganska svårt att med utgångspunkt endast från dessa siffror bilda sig någon uppfattning om förskjutningen av arrendeavgifterna i allmänhet i landet.

För min del vill jag emellertid säga, att siffrorna dock i vissa fall äro så pass höga, att det kunde ha funnits anledning för utskottet att begära en utredning om förskjutningen av arrendeavgifterna i hela landet.

Om lagstiftning mot oskäligen arrendestegring. (Forts.)

Nu har utskottet klart avstyrkt den föreliggande motionen. För min del har jag i utskottet — även om jag varit med om att avstyrka motionen — ansett, att motiveringen hade bort utformas på ett annat sätt. Utskottet har överhuvud taget inte velat ta under övervägande, huruvida det vore önskvärt med en sådan lagstiftning som den föreslagna. Jag har inte under några förhållanden kunnat underskriva, att man *aldrig* skulle kunna tänka sig en sådan lagstiftning. Ty det är dock att märka, att under gångna år ha från borgerliga representanter i riksdagen väckts motioner, som ha syftat till en sådan lagstiftning. Då anser jag det rent orimligt, efter mitt sätt att se, att nu undantagslöst avstyrka hela saken.

Jag försökte i utskottet åtminstone få en del ändringar i utskottets uttalande. Jag framhöll särskilt vid något tillfälle, att så mycket hade man kunnat fordra av utskottet, att utskottet skulle ha sagt, att det hoppades, att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet fäst på utvecklingen inom detta område. Som utskottet också erkänner, är det ändock på det sättet, att arrendena ha en viss benägenhet att stiga och kanske stiga på ett orimligt sätt. Det är nämligen inte ett så särdeles stort antal arrendelägenheter som utbjudas, medan däremot antalet av dem, som vilja ha sådana arrendeställen, är mycket stort. När tillgången är liten men efterfrågan stor, blir det ganska snart en tendens till ökning av priserna. Jag anser därför, att det hade varit ganska rimligt, om utskottet hade uttalat, att Kungl. Maj:t borde följa denna fråga med uppmärksamhet och om det visade sig, att en lagstiftning kunde vara behövlig, lägga fram förslag i frågan. Nu har emellertid utskottet direkt och med en rent negativ motivering avstyrkt motionen, och det vill jag inte vara med om.

Jag tycker, att ett prisstopp på detta område i stort sett ligger i linje med den prisstoppspolitik, som vi föra inom andra områden. Visar det sig, att det på detta område framkommer skäl för ett prisstopp, finns det ingen anledning att av principiella skäl säga, att även om jordägaren höjer priset och påtvingar arrendatorn ett högre och orimligt arrende vilja vi ändå inte ha något prisstopp.

Har man den uppfattning, som jag här givit uttryck för, menar jag att man är skyldig att på något sätt deklarerera detta. Nu är utskottsutlåtandet skrivet på ett sådant sätt, att jag inte kunnat biträda det, och jag har velat »rädda min själ» med hänsyn till situationer, som kunna tänkas komma att inträffa så småningom.

Jag har, herr talman, endast velat anföra detta. Jag har, som jag tidigare sagt, intet yrkande.

Herr Holmbäck: Herr talman! Utskottets resonemang är otvivelaktigt, att de av motionärerna angivna exemplen inte motivera några ingripanden i frågan. De höjningar av arrendena, som ha ägt rum, ha inte varit större än att de torde väl motsvaras av den inkomstökning som arrendatorerna haft. Vi ha inom utskottet haft till vår disposition siffror, som sammanställts i en promemoria, som utarbetats inom utskottet. Jag skall be att få anföra några av dessa siffror.

Nettointäkterna av arrenderad jordbruksfastighet i södra och mellersta Sveriges slättbygder, säges det, ha under åren 1940—1944, beräknade för brukningsdel, varierat enligt följande index, om 1938 års siffror angivas med 100. Om det gäller arrenden omfattande mellan 10 och 20 hektar åker, var indextalet 1940 124, 1942 145 och 1944 193. Om vi gå över till så pass stora arrenden som dem som omfatta 30—50 hektar åker, äro siffrorna 130, 149 och 191.

Det föreligger alltså en synnerligen betydande ökning av arrendatorernas inkomster, och denna ökning är, såvitt vi kunnat finna, större än ökningen av arrendebelopen.

Om lagstiftning mot oskäligen arrendestegring. (Forts.)

Vad därefter angår frågans mera principiella sida, ha vi velat påpeka, att det är synnerligen svårt att införa en prisreglering på arrenden. En affärsman, som har en butik, måste sälja sina varor. Han kan inte ligga på dem i evighet, ty då går han under. Därför kan man på det området ha en prisreglering. Men i fråga om arrendena kan jordägaren i det stora flertalet fall välja mellan att arrendera ut sin jord och att bruka den själv. Sätter man då arrendena så låga, att det inte är någon idé för honom att arrendera ut gården, kommer han naturligtvis i stället att bruka den själv. Det är en sats som jag tror är självklar. Den står fullständigt i linje med ett annat förhållande, som observerats här i riksdagen, nämligen att sedan vi i arrendelagstiftningen infört för arrendatorerna fördelaktiga regler, som äro i motsvarande grad mindre fördelaktiga för jordägarna, har utbudet av arrendefastigheter minskat, varigenom det blivit svårt att få arrendefastigheter. Att det är mycket svårt att prisreglera arrenden tror jag är en allmän sanning som man inte kommer ifrån.

Man får inte heller glömma, att enligt 1943 års lagstiftning komma arrendesummorna när det gäller förlängning av arrendekontrakt, som lyda under de sociala arrendereglerna, att kontrolleras av jordbrukskommissionerna. Där har man redan ett kontrollerande organ. Att gå längre tror jag inte skulle vara klokt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet endast yrkats, att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om förbättring av semesterförmånerna för arbetstagare enligt lagen om semester, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om utredning i syfte att bereda ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 309, vilken behandlats inom andra lagutskottet, hade herrar *Hedlund* i Rådomb och *Olsson* i Mellerud hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i syfte att bereda ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Sten*, *Hallagård*, *Hedlund* i Rådomb och *Larsson* i Östersund, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om allsidig och förutsättningslös utredning av frågan, huruvida och i vilken omfattning åtgärder för ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden lämpligen borde vidtagas.

*Om ökad
rättssäkerhet
vid admini-
strativa
frihets-
berövanden.*

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)

Herr **Hallagård**: Herr talman! Utskottet har här behandlat en motion, som väckts av herrar Hedlund i Rådomb och Olsson i Mellerud i andra kammaren om utredning i syfte att bereda ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. I denna motion har bland annat framhållits, att man i den offentliga debatten under senare tid fäst uppmärksamheten på att det vid andra frihetsberövanden än dem som äro avsedda som straff saknas tillräckliga garantier för rättssäkerheten. Man har där också påvisat, säga motionärerna, att dessa fall av frihetsberövande äro väsentligt flera än frihetsstraffen. Vidare framhålles i motionen, att i den offentliga debatten den tanken har framförts, att beslut om frihetsberövande av förevarande slag skola fattas av särskilda domstolar, socialdomstolar. Skulle man, fortsätta motionärerna, anse detta projekt alltför omfattande, kan man otvivelaktigt åtminstone för vissa slag av frihetsberövande vinna något i rättssäkerhet genom att överflytta ärendena å allmän domstol. Man talar också om att offentlighet vid förhandlingarna skulle verka i samma riktning. Det är klart att man måste vara försiktig i det avseddet, och det är svårt att säga, hur man skall ställa sig på den punkten. Vidare uttala motionärerna, att för alkoholisternas del frågan om ökat rättskydd som bekant är under utredning. Men, fortsätta motionärerna, det finns fog för en allsidig utredning av hela detta frågekomplex, därvid man bör beakta rättssäkerheten icke blott vid interneringsbeslutens fattande utan även vid utskrivningen, så att garanti ges för att vederbörande icke kvarhållas längre än som är påkallat av omständigheterna. Med anledning av det anförda begära motionärerna en utredning av detta spörsmål.

Utskottet har nu för sin del varit ganska välvilligt inställt till detta spörsmål, såsom framgår av motiveringen, men utskottet har ändå stannat vid att det för närvarande inte skulle vara nödvändigt att göra en framställning om utredning. Utskottet uttalar sålunda: »Under angivna omständigheter torde en allmän översyn av den ifrågavarande lagstiftningen icke böra nu begäras, utan i stället de resultat avvaktas, vartill alkoholistvårdsutredningen kan nå fram. Önskvärt vore att utredningen kunde framlägga förslag till ett förfarande att användas vid administrativa frihetsberövanden, som tillgodosåge på en gång individens rättssäkerhetskrav och samhällets behov av att kunna effektivt gripa in, då så erfordras.»

Jag har emellertid i utskottet varit litet tveksam om hur jag skulle ställa mig till detta spörsmål. Jag får säga att jag nog hade kunnat låta mig nöja med det uttalande som gjorts av utskottet, men att jag inte gärna kunnat motsätta mig reservationen, i vilken yrkas, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om allsidig och förutsättningslös utredning av frågan, huruvida och i vilken omfattning åtgärder för ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden lämpligen böra vidtagas. Det är klart att det är svårt för en lekman att sätta sig in i detaljerna här, men det förefaller dock som om innehållet i denna motion borde ge anledning till en förutsättningslös utredning. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Herr **Ström**: Herr talman! När man läser detta utskottsbetänkande, blir man ganska förskräckt över hur den administrativa makten breder ut sig på domstolsmaktens bekostnad och hur osäkerheten för den enskildes personliga frihet också breder ut sig. Ofta finns det inte någon överklagningsrätt, i vissa fall finns det ingen möjlighet att ens få försvarare, och många gånger gå gränserna in i varandra på ett sätt som gör att även de administrativa myndigheterna måste ha ganska svårt att komma till rätta med förhållandena. och allt slutar i godtycke.

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)

Allt detta har ju på ett alldeles utmärkt sätt — koncentrerat och bra — framlagts av andra lagutskottet, men när man sedan kommer till konklusionerna, så finnas inga brister, och utskottet avstyrker denna utmärkta motion. Det är endast fyra reservanter som ha vågat göra ett positivt yrkande.

Det är svårt att förstå denna utskottets inställning. Huvudmotivet synes vara, att man vill avvakta någon detaljutredning, som pågår, men det är ju ett ofantligt mycket större och principiellt viktigare område som är berört i detta betänkande. Jag kan inte finna annat, herr talman, än att reservanterna i all sin kortfattade och lapidariska stil ha betydligt mera rätt än utskottet. Man skulle kunna ta utskottets väsentliga motivering till reservanternas kläm. Så ligger det i själva verket till.

Vi måste betänka, att det frihetsberövande genom alla slags administrativa myndigheter, som nu förekommer, hos befolkningen skapar en ovilja, en olust och en farhåga, som myndigheterna säkerligen inte själva förstå. Men detta bidrar i hög grad till den allmänna olust, som i dessa tider präglar vårt land och dess befolkning. Det finns ingenting som går upp mot den personliga friheten, och det skall vara oerhört starka skäl för att man skall kunna beröva någon människa friheten. En domstol bör ha prövat saken och avkunnat utslag, och man skall ha haft rätt att i tvenne instanser överklaga domslutet. Men att bara låta en eller ett par ämbetsmän sitta och råda över folket, det är alldeles stridande mot både grundlagens anda och gammal hävd i detta land.

Därför måste jag för min del, till den kraft och verkan det hava kan, yrka bifall till reservationen.

Herr Schlyter: Herr talman! I likhet med herr Ström tycker jag nog att den utmärkta uppläggningsen av frågan om de administrativa frihetsberövandena, som är gjord i utskottets recit, inte fullt motsvaras av en förståelse från utskottets sida för behovet av åtgärder på detta område.

Av alla de administrativa frihetsberövandena har utskottet i sitt yttrande endast berört några få. Utskottet nämner först, nedtill på s. 8 i utlåtandet, frågan om arbetsförelägganden för försumliga försörjare. Detta område av lagstiftningen är otvivelaktigt mycket bristfälligt reglerat.

Härefter nämner utskottet, överst på s. 9, sådana frihetsberövanden som ha sin grund i medicinska bedömanden. Det gäller här i främsta rummet sinnessjuka, sinnesslöa och andra själsligt abnorma. I denna fråga föreligga i själva verket vid detta års riksdag ett par motioner med yrkande om utredning, vilka båda äro föremål för behandling i första lagutskottet. Motionär är i bägge fallen herr Osterman. Den ena motionen, II:75, åsyftar en decentralisering till lokala utskrivningsnämnder av den tillsyn, som för närvarande åligger sinnessjuknämnden. Jag har ingen anledning att nu föregripa utskottets bedömning av denna motion, lika litet som utskottets bedömning av herr Ostermans andra motion. Denna senare motion, II: 168, avser ändring av bestämmelserna i 7 § sinnessjuklagen. Det är ju så, herr talman, att vi här i landet praktiskt taget blunda för en mycket stor grupp av själsligt abnorma, nämligen dem man i vanligt tal kallar psykopater. Någon lagstiftning rörande dem finnes icke, utan därvidlag tillämpas utan vidare, men med mycket tvivelaktig rätt, sinnessjuklagens bestämmelser. Nu önskar herr Osterman en utredning på den punkten.

Beträffande dessa båda frågor hade ju andra lagutskottet inte haft någon särskild anledning att yttra sig, eftersom de äro föremål för behandling inom annat utskott.

Andra lagutskottet övergår så till de frihetsberövanden, som sammanhånga med olika sociala intressen, och nämner där, så vitt jag kan se, uteslutande

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)
alkoholisterna. I denna punkt har utskottet, måhända med någon avvikelse från vad som är praxis inom utskotten beträffande frågor, som äro föremål för utredning, gjort ett uttalande om hur utskottet ser på saken. Statsrådet Mossberg har i sina direktiv till 1946 års alkoholistvårdsutredning yttrat följande, som återgives överst på s. 8 i utskottets betänkande: »Jag är icke beredd att nu taga ställning till frågan om förfarandet bör förläggas till allmän domstol eller om särskilda socialdomstolar eller annat lämpligt organ böra tillskapas för ändamålet.» Andra lagutskottet framhåller för sin del, att utskottet anser det tveksamt, om man bör överflytta avgörandet i dessa frågor till de allmänna domstolarna, och fortsätter: »Det socialvårdande arbetet kan nämligen befaras komma att i hög grad försvåras, därest man i dylika åtgärder kunde finna stöd för den uppfattningen, att fråga vore om en kriminalisering av bl. a. de sjukdomstillstånd, för vilkas bekämpande frihetsberövandena anlitas.»

Detta uttalande förefaller mig vara väl generellt, och jag vill uttrycka förhoppningen att den av statsrådet Mossberg anordnade utredningen icke måtte känna sig bunden av vad andra lagutskottet här har sagt. Jag skulle inte tro, att andra lagutskottet har velat åt detta uttalande ge en så allmän betydelse, som det enligt sin ordalydelse har. Vad beträffar det lilla exempel på administrativa frihetsberövanden, som utskottet har nämnt och som jag nyss citerade, nämligen arbetsföreläggande för försumliga försörjare, förhåller det sig så att man från håll, där man är angelägen om att skydda den personliga friheten, uttryckligen har gjort gällande att det skulle vara en vinst att kriminalisera just försummad försörjningsplikt. Jag tror som sagt, att andra lagutskottet genom sitt allmänna uttalande icke har velat taga ståndpunkt till en sådan fråga.

En form av administrativt frihetsberövande, som utskottet inte har nämnt i sitt utlåtande men som måhända kunde ha varit förtjänt av ett påpekande i detta sammanhang, innefattas i lösdrivarlagen. Här går nu, herr talman, år efter år utan att riksdagen får mottaga något förslag till revision av denna lag. Jag vet vilka svårigheter som ha yppat sig och framställer inte någon anmärkning, men jag vill gärna vid varje tillfälle, då det är möjlighet att påminna Kungl. Maj:t om denna sak, framhålla att det föreligger ett trängande behov av en proposition med förslag till ändring av de bestämmelser som nu gälla för behandlingen av lösdrivare och prostituerade.

Det torde bli tillfälle för mig, herr talman, att återkomma till dessa frågor i samband med behandlingen av en motion angående justitieombudsmannens övervakning av frihetsberövanden, vilken jag själv har väckt, och därför skall jag för dagen inskränka mig till att ha gjort dessa erinringar.

Herr Norman: Herr talman! Jag tror inte att herr Schlyter behöver vara orolig, ty utskottet har ju inte uttryckt annat än en viss tveksamhet beträffande ett av de sätt, på vilket man har tänkt sig att eventuellt lösa frågan om ökad rättssäkerhet i dessa fall.

Jag vill understryka vad herr Ström här sade om detta utlåtandes läsvärdhet. Jag trodde nästan, att vi i reciten hade åstadkommit en fullständig katalog. Att vi inte särskilt ha nämnt den s. k. lösdrivarlagen och vad som där är stadgat, sammanhänger med att vi trodde, att den frågan redan stod inför sin lösning. Ett förslag i detta ärende från Kungl. Maj:t bebådades nämligen som bekant i förteckningen över de propositioner, som eventuellt skulle framläggas under vårriksdagen. Nu lär det ligga så till, att utredningsmännen inte bli färdiga, varför något förslag i år inte är att vänta, men då vi i utskottet behandlade detta ärende, togo vi som sagt för givet, att vi inte behövde bekymra

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)
oss om detta avsnitt, därför att en kungl. proposition skulle komma att framläggas för denna riksdag.

Utskottets utlåtande är läsvärt inte bara i reciten, utan också i motiveringen, det erkände även herr Fredrik Ström. Men han tyckte att det skulle vara lämpligt att till utskottets motivering ta reservanternas kläm. Detta är inte alls lämpligt, ty utskottet är faktiskt mera positivt än reservanterna. Motionärerna hade hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning *i syfte* att bereda ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. Reservanterna äro betydligt mera blygsamma i sina önskemål. De vilja ha en allsidig och förutsättningslös utredning av frågan, *hurvida* och i vilken omfattning åtgärder för ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden lämpligen böra vidtagas. Ett önskemål om en förutsättningslös utredning tyder ju närmast på att man inte har den bestämda ståndpunkten, att här verkligen föreligger ett behov av förändringar för att bättre än nu tillgodose rättssäkerheten. Utskottet är faktiskt mera positivt inställt, ty vi vänta av de utredningar, som pågå eller som komma att följa på nu pågående utredningar, att det skall bli resultat i detta ärende.

Herr Schlyter anförde efter reciten i utskottets utlåtande en del av statsrådets motivering vid tillsättandet av 1946 års alkoholistvårdsutredning. Om vi läsa vidare på s. 8 i utlåtandet, där herr Schlyter slutade, så finna vi att statsrådet, sedan han konstaterat att detta spörsmål om administrativa frihetsberövanden berör även andra områden än alkoholistvården, yttrar följande: »Kunna de sakkunniga föreslå en för alkoholistvården lämplig ordning, vilken vid behov kan utvidgas för motsvarande uppgifter i andra ifrågakommande fall, måste detta hälsas med tillfredsställelse.» Och skulle det visa sig, att utredningen inte kommer fram till ett sådant resultat, skall detta anmälas för Kungl. Maj:t. Därav drar man den slutsatsen, att Kungl. Maj:t intresserar sig för spörsmålet och skall om det är nödvändigt upptaga det i ett annat sammanhang.

Jag vill således understryka, att utskottet är positivt inställt till det här ifrågavarande spörsmålet. Vi vilja inte föregripa de utredningar, som nu pågå, och de överbägganden från Kungl. Maj:ts sida, som därav kunna följa. Jag tror, att detta är en minst lika positiv ståndpunkt som den av reservanternas förordade positiva klämman med dess intet fördrande yrkande.

Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Branting: Herr talman! Jag kunde inte underlåta att helt spontant begära ordet, när jag hörde andra lagutskottets ärade ordförande så bestämt göra gällande, att utskottsutlåtandet i detta fall var *positivt*.

Sedan utskottet givit uttryck för sin uppfattning, att en kritik mot nuvarande förhållanden är välbefogad, yttrar utskottet likaväl: »Om alltså å ena sidan brister i förfarandet äro uppenbara, kan å andra sidan invändas, att såvitt känt är de nuvarande bestämmelserna icke givit anledning till påtagliga missförhållanden. Något omedelbart behov av ändringar i lagstiftningen synes därför icke föreligga.» Jag kan för min del inte tolka detta såsom på något sätt ett uttryck för en positiv inställning, utan tvärt om. Detta är precis vad man brukar skriva, när man tycker att det är bra som det är.

Jag har med detta påpekande endast velat instämma i vad här tidigare har yttrats från herr Ströms och herr Schlyters sida. Även jag kommer till den uppfattningen — såväl på grund av utskottets egen motivering som i någon mån, det vill jag säga, också på grund av personlig erfarenhet och kännedom om dessa ting — att det riktiga är att i detta fall följa reservationen. Dess yrkande skulle naturligtvis kunna ha formulerats på något annat sätt, men

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)
slutyrkandet är i alla fall positivt, under det att utskottets yttrande slutar med en hemställan, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Elowsson, Nils**: Herr talman! När man tar del av den motion, som vi nu behandla, skulle man kunna tro att i detta land råder en synnerligen stor osäkerhet för de människor, som de administrativa myndigheterna på ett eller annat sätt måste taga om hand.

Huvudmotionären har deltagit i utskottsbehandlingen av detta ärende, och vi ha direkt frågat honom, om han med ett enda exempel kunde visa, att ett sådant förhållande råder, men det har han inte kunnat. Vi ha då inom utskottet sagt oss, att när man begär så långtgående åtgärder som här ifrågasätts, måste man väl ändå kunna peka på något missförhållande, som skall motivera sådana åtgärder.

Under de senare åren har över vårt land gått fram någonting, som man kan kalla för en psykos: det har på olika sätt gjorts gällande, att myndigheter till varje pris vilja spärra in människor. Framför allt har detta gällt de människor, som råkat hamna på sinnessjukhus.

Jag tror, att denna psykos har ett ytterst ringa verklighetsunderlag. Om jag börjar med de människor, som måste omhändertagas därför att de äro vad man kallar för arbetsovilliga och inte vilja försörja sina familjer, så ligger det ju nästan alltid till på det sättet, att de kommunala myndigheterna bli nödsakade att omhändertaga vederbörandes familj och försörja den så länge som vistelsen på anstalten varar. Är det verkligen någon som tror, att de kommunala myndigheterna i detta land äro angelägna om att dra över kommunerna utgifter på detta sätt och att de för den sakens skull försöka sätta in folk på arbetsanstalt? Jag tror det icke ett ögonblick.

Vad beträffar alkoholisterna — som vi i detta sammanhang inte behöva spilla så många ord på, därför att en utredning rörande dem pågår — kan jag såsom förutvarande ordförande i en nykterhetsnämnd försäkra kammaren, att få saker torde vara lika svåra som att förmå en länsstyrelse att gå med på internering av en person på alkoholistanstalt. Man gör det inte, om det inte är alldeles ofrånkomligt. Och detta förhållande, att man från länsstyrelsernas sida iakttagit en sådan återhållsamhet, verkar på det sättet att nykterhetsnämnderna dra sig för att göra några sådana framställningar. Det leder i sin tur till att de stackars kvinnor, som äro gifta med dessa alkoholister, år efter år få dras med samma elände. Och jag kan försäkra kammaren, att om denna motion bifalles, kommer det bara att få till resultat, att dessa alkoholister känna sig ännu mera trygga, medan de stackars kvinnor och barn, som det i detta fall gäller, skulle känna sig ännu mera otrygga än för närvarande.

Det är dessa skäl, som i de bägge nämnda fallen varit avgörande för utskottet.

Herr Fredrik Ström sade, att vi inte skola låta de administrativa myndigheterna ha så stor bestämmanderätt som nu, utan att vi i stället, såsom det också antydes i motionen, skola överlämna bestämmanderätten åt domstolarna. Jag vill gentemot detta säga, att behandlingen av dessa frågor mer än nu skulle fördröjas genom en sådan ordning, vilket skulle göra det ännu svårare att ingripa i de fall, där det verkligen är nödvändigt.

Men alldeles bortsett härifrån måste det förvåna åtminstone mig att en person, som i likhet med herr Fredrik Ström alltid kämpar för de demokratiska synpunkterna och som så vitt jag vet är en ivrig anhängare av jurysystemet i det svenska rättsväsendet, nu misstror de demokratiskt valda styrelserna och

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)

nämnderna på här ifrågavarande områden och underkänner deras förmåga att på ett riktigt sätt bedöma de olika fallen, som de dock i allmänhet ha möjlighet att på nära håll iakttaga på ett helt annat sätt än en domstol. Jag för min del utgår från att rättssäkerheten med den nu gällande ordningen är betydligt större än om den skulle ersättas med det långsamma domstolsförfarandet.

Beträffande de sinnesslöa och de sinnessjuka vill jag utöver detta säga, att vi kunna diskutera saken hur mycket vi vilja och skriva hur många romaner som helst, men vi komma aldrig förbi att avgörandet till sist måste ligga hos de medicinskt sakkunniga. Ty ingen lekman — och i många fall inte heller en läkare för den delen — kan avgöra, huruvida en människa är sinnessjuk eller ej. Det är alldeles uppenbart att vi, när det gäller frihetsberövanden av denna art, röra oss på ett område, där en speciell sakkunskap fordras, och att man icke kan överlämna åt vare sig domstolar eller de administrativa myndigheter — som vi nu närmast tänka på — att fatta det slutliga avgörandet.

När jag är inne på detta kapitel, är det en sak som jag gärna skulle vilja säga. Jag anser att det kan ifrågasättas, huruvida den humanitet, som jag tror har velat taga sig uttryck i den propaganda, som under de senare åren förekommit beträffande interneringen av sinnessjuka, har inneburit en verklig humanitet. Jag tvivlar på att så är fallet. Jag tror, att man i stället, åtminstone i många fall, har varit inhuman dels mot sinnessjukläkarna och dels mot många av de sinnessjuka. Den press, som sinnessjukläkarna varit utsatta för genom propagandan i böcker, tidningar och tal, torde nämligen icke sällan ha lett till att sinnessjuka i förtid blivit utskrivna från sjukhusen. Jag gör detta antagande med utgångspunkt från det förhållandet, att under de senaste åren förövats en mängd grova brott av personer, som för tidigt utskrivits från sinnessjukhusen. Detta är förhållanden, som vi enligt min mening måste ha för ögonen, då vi skola lagstifta på detta område och när det talas om att vi skola vara humana. Vi ha inte bara att tänka på dem, som berövas sin frihet, utan också på de människor, som befinna sig i frihet och som inte så sällan hotas av sådana som ges fria eller som tillåtas att husera nästan hur som helst.

Vad beträffar dem, som för tidigt blivit frigivna från ett sinnessjukhus och som begått ett brott utan att själva efteråt beröva sig livet, så bli de ju på nytt internerade, och förr eller senare komma de ånyo att mer eller mindre fullständigt återvinna sin själsliga hälsa. De bli då på det klara med innebörden av den ogärning, som de ha begått, och jag sätter mycket starkt i fråga, huruvida tanken på brottet, dag efter dag och år efter år, kan tillåta dem att helt återvinna sin själsliga hälsa.

På detta skola vi enligt min mening tänka när det gäller att lagstifta på detta område. Och likaså tycker jag att vi skola tänka litet grand på det oerhörda ansvar, som en sinnessjukläkare har, och hur bittert och tungt det måste kännas för honom, när han på nytt måste taga sig an en patient, som blivit utskriven för tidigt och begått ett brott. Det är inte lätt för en ansvars-kännande läkare att bära på sådant, och jag tycker inte att vi skola göra våra sinnessjukläkares arbetsdag och arbetsböda tyngre än de behöva vara.

Det är dessa synpunkter som varit vägledande för mig, herr talman, när jag biträtt utskottets yrkande, och jag ber att få hemställa om bifall till det-samma.

I herr Nils Elowssons yttrande herrar *Frans Ericson, Rosander* och *Krögel*.

Herr **Holmbäck**: Herr talman! För min del var jag mycket välvilligt inställd till denna motion, då den kom upp till behandling i andra lagutskottet. Emellertid visade det sig vid utskottsbehandlingen, att å ena sidan en

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)
del brister i de gällande bestämmelserna förefinnas, men att å andra sidan några påtagliga missförhållanden i särskilda fall icke visat sig. Vi genomgick i utskottet samtliga de typer av administrativa frihetsberövanden som finnas — de äro 12 eller 13 stycken — och efter denna granskning tror jag att nästan samtliga ledamöter av utskottet kommo fram till den av mig nyss angivna uppfattningen. Då dessutom på ett viktigt område, nämligen alkoholistlagstiftningens, en utredning just i förevarande hänseende äger rum, kunde jag för min del inte komma till annat resultat än att det icke var lämpligt att just nu begära en stor och dyr utredning på ifrågavarande område.

Vi komma för övrigt vid denna riksdag tillbaka till denna fråga, då den hos konstitutionsutskottet vilande motionen om tillsättande av en social ombudsman kommer under kammarens behandling. Jag har underskrivit denna motion och har fortfarande mycket stora sympatier för den, men att nu i anledning av den motion, vi behandla i dag, begära en stor utredning har jag för min del inte funnit lämpligt.

Sedan ber jag, herr talman, att för min del livligt och varmt få instämma i herr Schlyters önskan, att frågan om borttagande av lösdriverilagstiftningen snart måtte komma på kammarens bord. Det är inte en dag för tidigt — det är årtionden senare än det bort vara.

Herr Sten: Herr talman! Anledningen till att jag, efter att ha åhört den diskussion med en av motionärerna, som fördes i utskottet, till sist anslöt mig till reservationen var närmast de rader i utskottets utlåtande, som nyss upplästes av herr Branting, där det talas om att å ena sidan brister i förfarandet äro uppenbara, medan å andra sidan »såvitt känt är de nuvarande bestämmelserna icke givit anledning till påtagliga missförhållanden. Något omedelbart behov av ändringar i lagstiftningen synes därför icke föreligga. Ej heller i övrigt torde särskilda åtgärder vara påkallade i nuvarande läge.» Jag har alltid reagerat, när man velat anlägga kvantitativa synpunkter på rättsfrågor och att antalet fall skulle ha något inflytande på det intresse, som man skall visa för saken, eller på huruvida någon i och för sig berättigad åtgärd skall vidtagas eller inte.

Jag kan inte neka till att jag i detta sammanhang också kom att tänka på att det under senare tid många gånger har framkommit, att man på borgerligt håll har ett slags normalritning för hur en socialdemokrat skall se ut. Enligt denna ritning är han intresserad för ekonomisk välfärd och social trygghet, men däremot inte för frihet och rätt. Herr talman! Jag vägrar att motsvara denna normalritning. Därför anslöt jag mig också till reservationen. Därmed vill jag inte på något sätt insinuera, att de av mina meningsfränder, som i denna fråga stå på den andra sidan, skulle motsvara denna normalritning.

Till herr Elowsson vill jag endast säga, att en mera tillfredsställande ordning i rättssäkerhetens intresse måste vara ett önskemål även ur de synpunkter, som han anförde, nämligen familjernas och samhällets intresse. Hänsynen till familjernas och samhällets intresse kan icke rättfärdiga godtycke eller brister i själva rättsordningen. Den argumentering, som herr Elowsson anförde, kan därför icke vara något skäl mot reservanternas hemställan.

Herr Bergquist: Herr talman! Jag kan för min del inte ansluta mig till de synpunkter, som herr Elowsson nyss gjorde sig till tolk för.

Om jag fattade herr Elowsson rätt, ville han göra gällande, att riksdagen genom att i detta fall godtaga ett positivt uttalande skulle göra en skadlig gär-

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)

ning så till vida, att man sloge vakt om asociala individer och underlåte att skydda dem, som behövde skyddas. Jag kan för min del icke tro, att man kan göra en skadlig gärning genom att värna rättssäkerheten, även om det här gäller rättssäkerheten för asociala individer.

Hela detta spörsmål om det administrativa frihetsberövandet har ju under de sista åren tilldragit sig mycket stor uppmärksamhet såväl i juristkretsar som i pressdebatten och i diskussioner inom olika sociala sammanslutningar. Det är nog inte någon tillfällighet, att man ansett sig ha anledning att ägna stor uppmärksamhet åt detta gebit, där den enskildes trygghet och säkerhet icke äro garanterade på samma sätt som på andra områden. Det är enligt min mening anledning till kritik mot de nu rådande förhållandena på detta område. Man har inte på ett tillfredsställande sätt sört för att personer, som på grund av sociala indikationer hotas av ett ingripande i frihetsberövande riktning, få möjlighet att framföra sina synpunkter inför den ansvariga, beslutande myndigheten och lägga fram det material de ha, något som kan vara av stor betydelse för att avgörandet i dessa frågor skall bli riktigt. Alla de moderna principer för rättegångsordningen, som nu snart skola tillämpas, gälla endast förfarandet inför domstol. De administrativa myndigheterna, som ha att fatta ofta lika betydelsefulla avgöranden rörande den enskildes frihet, komma däremot icke att tillämpa reglerna om muntlighet och omedelbarhet och om möjlighet för en person, som hotas av åtgärder, att få hjälp för att framföra sina synpunkter.

Jag tror att det är ganska angeläget, att någonting göres på detta område. Jag har inte den uppfattningen, att några allvarliga missgrepp ha förekommit här. Men enligt min mening är inte den frågan avgörande, huruvida man kan peka på att här ha skett allvarliga missgrepp eller inte. En tillräcklig motivering för åtgärder i detta fall är i stället, att ett utbrett misstroende gör sig gällande mot det sätt, på vilket administrativa myndigheter ha att handlägga dessa ärenden, och överhuvud taget mot den form, i vilken handläggningen sker. Måste man konstatera, att ett misstroende i fråga om förfarings-sättet finnes, så är det enligt min mening en tillräcklig anledning för att undersöka vad som kan göras i syfte att åstadkomma bättre förhållanden.

Hur man skall lösa frågan vill jag nu inte ingå på. Man kan tänka sig en lösning på många olika vägar. För min del ställer jag mig kritisk till tanken, att avgöranden av denna natur skulle förläggas till domstol. Jag tror inte, att detta är rätta vägen. Min uppfattning är, att avgörandet bör ligga hos administrativa myndigheter, men att de böra förstärkas med social, medicinsk och annan sakkunskap då det gäller att taga ställning i frågor om frihetsberövande.

Jag vill alltså för min del deklarerera en klart positiv inställning till önskemålet om en bättre ordning på detta område än den nuvarande. Men jag vill samtidigt framhålla, att 1946 års alkoholistvårdsutredning, i vilken jag har äran att vara ordförande, enligt sina direktiv har att undersöka vad som i detta avseende behöver göras för att få en bättre ordning till stånd. Jag har fattat våra direktiv så, att vi icke endast böra undersöka frågan om nya former för beslut om internering på alkoholistanstalt, utan att vi böra försöka göra upp en modell, som kan användas i alla de fall, där det gäller frihetsberövanden i administrativ ordning. Just i dessa dagar diskutera vi inom alkoholistvårdsutredningen detta problem. Vår avsikt är att söka få fram ett förslag till förfarande, som kan tillämpas i samtliga de fall, där frihetsberövande på administrativ väg sker. Vi ha planerat arbetet så, att vi hoppas kunna framlägga resultatet av våra utredningar i slutet av detta år. Skulle man alltså i slutet av innevarande år kunna få fram ett förslag, som kanske kan behandlas av 1948

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)
års riksdag, måste man ju säga att det inte är alldeles nödvändigt att riksdagen nu skriver om denna sak och speciellt påkallar en utredning.

Trots att jag är mycket positivt inställd till önskemålet om åtgärder på detta område, vill jag alltså — med hänsyn till det läge frågan för närvarande befinner sig i — yrka bifall till utskottets förslag. Men jag skulle vilja föreslå en ändring i utskottets motivering. Vad utskottet säger i tredje stycket på s. 9 — alltså de rader herr Sten nyss läste upp — stöter mig något. Det låter där som om utskottet nästan toge avstånd från önskemålet att så snart som möjligt genomföra några reformer på detta område, och jag tycker att riksdagen saknar anledning att på detta sätt liksom visa ifrån sig tanken på att någonting härvidlag behöver göras.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, men beträffande motiveringen föreslå, att tredje stycket på s. 9 utgår.

I detta anförande instämde herrar *Herlitz* och *Löthner*, varjämte herr *Schlyter* förklarade sig instämma i det av herr Bergquist framställda yrkandet.

Herr Norman: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att detta stycke, som herr Branting först citerade, kan ha medfört, att en del ledamöter ansett att utskottet här ställt sig väl kallt avvisande. Men läser man det i sitt sammanhang, behöver man inte dra den slutsatsen.

Vad vi ha velat konstatera i denna passus är endast, att de kommunala förtroendemännen, som ha att handlägga dessa spörsmål, trots bristerna i gällande bestämmelser i allmänhet ha skött sin uppgift human och på ett sådant sätt, att rättssäkerheten icke trätts för nära. Vårt uttalande, att något omedelbart behov inte skulle föreligga, innebär endast att vi anse, att man kan avvakta resultatet av det utredningsarbete, som alkoholistvårdsutredningens ordförande här har talat om.

Men om det stöter ledamöterna, att utskottet velat visa den nämnda lilla artigheten mot våra kommunala förtroendemän, som i allmänhet sköta sin sak bra, så har jag för min del inte något emot att denna passus strykes, såsom här har påyrkats. Jag kan till och med ansluta mig till det yrkandet. Då föreligger bara ett yrkande beträffande utskottets motivering.

Själva den principiella ståndpunkten, som jag ansluter mig till, har ju utskottet i den föregående delen av sin motivering mycket tydligt gett uttryck åt.

Herr Ström: Herr talman! Sedan nu kammaren tycks ena sig om en helt annan syn på frågan än den som förekommer i utskottets kläm, har ju frågan kommit i en helt ny position. Det är inte tal om annat än att det var just detta nyss citerade uttalande av utskottet som var tyngdpunkten i dess avslagsyrkande och som omöjliggjorde att man kom vidare. Det olyckliga stycket innebar, att det inte behövs några reformer på detta stora område, eftersom inga missförhållanden av betydelse skulle vara påvisade, alldeles som herr Elowsson, i sin säkerhet om att ingenting är felaktigt i denna värld, påstod.

Då nu även utskottets ordförande gått med på att stryka det uttalande, som utgjorde hindret för att man skulle kunna biträda utskottets motivering och förslag, skall jag för min del endast framhålla nödvändigheten av att den utredning, som måste komma i och med borttagandet av denna olyckliga, negativa mening i utskottets utlåtande, av Kungl. Maj:t påskyndas i största möjliga utsträckning.

När sedan herr Elowsson säger, att vi inte skola misstro våra demokratiska

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)
institutioner, vilka äro för mer än domstolarna, måste jag framhålla, att även domstolarna äro demokratiska institutioner och att det är synnerligen opåkallat att sätta de administrativa organen över de judiciella. Det kan finnas fel hos båda, men man har likväl en känsla av större trygghet, när det är domstolar som döma än när det är administrativa myndigheter. Man har nämligen, när det gäller dessa senare, det intrycket, att det är någon amanuens eller sekreterare eller något biträde som har avgörandet om hand.

Vad sedan angår det herr Elowsson sade om den medicinska sakkunskapen, som enligt hans mening borde ha all makt när det gäller sinnessjukvården, kan jag inte vara med om det heller. En sådan makt kunna vi dock inte ge läkarna, hur högt vi än skatta dem. Det kan således inte här vara fråga om någon demokrati, som herr Elowsson kan ta upp och hålla såsom någon flagga, utan det är fastmer så att vi böra genom ökade anslag möjliggöra upprättandet av sinnessjukanstalter, som motsvara våra kroppssjukhus och som inte äro så eländiga som de mångenstädes nu äro. Vi böra underlätta skötseln och vården av de sjuka genom att utöka antalet läkare och antalet sjuksköterskor vid dessa sjukhus. Helst böra vi icke bygga särskilda sinnessjukhus och särskilda kroppssjukhus, utan gemensamma sjukhus för de båda slagen av sjukhusvård, ty även många sinnessjukdomar bero, vilket varje läkare kan intyga, av rent fysiska orsaker.

Det vore således bättre att vi på detta område sökte reformera i stället för att söka öka tilltron till de administrativa förfarandena vid frihetsberövanden. Då finge vi de sjuka fortare friska, så att de också bleve fria och kunde göra en insats i det produktiva livet i stället för att, till mycket stora kostnader, sitta inspärrade på dessa ofta mycket bedrövliga sjukhus.

För övrigt vill jag säga, att det är ganska egendomligt, att vi sitta här och i förväg ta ställning till en fråga, som för närvarande behandlas av konstitutionsutskottet efter en motion av herrar Schlyter och Holmbäck jämte ett par andra ledamöter av kammaren. Om vi nu binda oss, hur skola vi då fria och obundna kunna behandla denna motion? Det borde ha förekommit en korrespondens beträffande dessa frågor mellan utskotten, så att de kunnat tagas upp till behandling samtidigt.

Om herr Norman, som nu gått med på att stryka denna sats i utskottets motivering, som var ytterligt farlig och skadlig, också ville med sin utomordentliga sakkunskap och skicklighet medverka till att få dessa utredningar, som han talade om, till stånd — och då helst inte så att det bleve något slags kedjeutveckling, utan så att de kunde komma någorlunda samtidigt — skulle vi vara honom mycket tacksamma därför.

Till slut vill jag, herr talman, i det väsentliga helt instämma med herr Bergquist. Precis så som han sagt tänker folk, och därför bör man söka undanröja denna misstro hos en stor del av det svenska folket gentemot det administrativa förfaringssättet på detta område. Jag är endast på en punkt något tveksam — och herr Bergquist var därvidlag inte heller alldeles säker på sin sak — nämligen huruvida man skall bibehålla förfarandet, ehuru reformerat, vid administrationen eller låta det gå över till domstolarna. Kan man få garantier av den art, som herr Bergquist antydde, för ett administrativt förfaringssätt efter helt andra grunder än de nuvarande, vill jag inte fördöma det fullständigt, utan gärna gå med på en prövning, ehuru jag sätter större lit till domstolarna med deras ställning hos folket.

Jag ber, herr talman, att, sedan herr Norman givit sin anslutning till att tredje stycket på s. 9 i utskottets motivering skall utgå, få återtaga mitt yrkande om bifall till reservationen.

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)

Herr **Branting**: Herr talman! Herr Ström instämde i herr Bergquists yttrande nyss, och det skulle man naturligtvis kunna gör i vad det gäller yrkandet att de omtalade raderna i utskottets motivering skola strykas. Men jag kan nog för min del inte helt skriva under herr Bergquists allmänna uppläggning av denna fråga. Han gjorde gällande att här visserligen skulle föreligga en allmän misstro från menige mans sida mot de administrativa myndigheterna, men att man å andra sidan i praktiken icke hade någon anledning att konstatera missbruk eller missförhållanden. Jag föreställer mig, att det nog inte skulle föreligga en så allmänt utbredd misstro, om det inte i praktiken förekommit ett och annat fall, som givit anledning därtill, låt vara att den allmänna uppfattningen i någon mån kan ha grundats på missförstånd eller dålig information.

Herr Elowssons yttrande var så pass överdrivet och har av så många talare bemötts, att jag inte vidare vill uppehålla mig vid det. Herr Elowsson berörde emellertid en principfråga, som säkert alla äro medvetna om, vilka närmare sysslat med dessa ting. Han gjorde nämligen gällande, att den kritik, som här yppats, skulle innebära ett misstroende mot de demokratiskt valda styrelserna och nämnderna och deras förmåga att handlägga frågor av denna art.

Jag kan försäkra herr Elowsson, att jag under många år på de områden, där det har varit aktuellt, försökt kämpa för den kommunala självstyrelsen och vad därmed sammanhänger. Men i detta speciella fall, när det således gäller kombinationen av kommunal självstyrelse och frihetsberövande, måste jag säga, att frågan kommer i ett särskilt läge. Det finns skäl att sätta ett stort frågetecken beträffande den anordning överhuvud taget, varigenom man har givit kommunala nämnder och styrelser i handom att bestämma över frihetsberövande eller icke frihetsberövande. Jag tvivlar inte på de kommunala organens förmåga att bedöma bygdens behov i olika avseenden eller allmänna angelägenheter av lokal karaktär. Detta är en sak. En helt annan sak är de kommunala organens förmåga att ta upp till prövning konkreta enskilda fall, där det gäller att skaffa fram en objektiv utredning, utleta sanningen och verkligheten och sedan att fria eller fälla. Därtill äro icke de kommunala nämnderna och styrelserna riktigt skickade. Och detta beror enligt mitt sätt att se, icke på någonting annat än att våra kommunala förtroendemän som regel syssla med helt andra spörsmål; de äro icke vana vid att höra vittnen, att väga för och emot, att bedöma tillförlitligheten av olika utsagor eller att skilja mellan fakta och skvaller, allt saker som domstolarna dock ha en gammal träning på.

Jag vill således göra gällande, att man kan vara den allra varmaste anhängare av kommunal självstyrelse och ha det allra största förtroende för dessa nämnder och styrelser i vissa avseenden, men ändå väga underkänna deras förmåga att handhava frågor av här föreliggande beskaffenhet.

Jag vet inte, om herr Bergquist och hans kommitté komma in på denna viktiga fråga, och om det blir denna kommitté möjligt att framlägga förslag, som kunna anses innefatta tillräckliga garantier på detta område. Likaväl när det gäller denna speciella form för kommunal självstyrelse som när det gäller den makt i fråga om frihetsberövande, som har blivit lagd i händerna på läkarna, stå vi inför allvarliga och svårlösta problem, och det finns verkligen skäl för en mera *allmän* utredning på detta område än den som kan vara föranledd av de rådande förhållandena på alkoholistvårdens område.

Jag förmenar visserligen, att kammaren genom att stryka det omstridda stycket i utskottets motivering gör en gest, som tillräckligt klart talar om,

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)

var kammaren står i denna fråga. Men jag vill ändå, herr talman, vidhålla mitt förut framställda yrkande om bifall till reservationen.

Herr Englund: Herr talman! Jag har begärt ordet för att ge mitt obetingade stöd åt de synpunkter, som herr Elowsson tidigare gjort sig till tolk för, och detta trots att jag under egen utbildning stått under inflytande av de synpunkter, som i allmänhet behärska jurister på detta område.

Jag måste för min del säga, att jag betraktar detta krav på en omläggning av lagstiftningen på här ifrågavarande område, som gång på gång kommer igen i riksdagen, såsom ett uttryck för vad professor Lundstedt någon gång kallat »skolastiken i rättsvetenskapen». Man går ut ifrån allmänna teoretiska synpunkter och undersöker inte, huruvida de i samhället föreliggande omständigheterna erbjuda några verkliga missförhållanden, som påkalla några åtgärder.

Jag har i femton år haft anledning att såsom ledamot av Stockholms stads nykterhetsnämnd — den nämnd som har det största alkoholisklientelet i riket på sin lott — överväga frågan om rättssäkerheten för denna nämnds klientel. Nämnden hade vid ett tillfälle vissa aspekter på denna fråga uppe till principiell prövning och hade då förmånen att i sin krets ha en av professorerna i juridik vid Stockholms högskola. Nämnden fann emellertid inte någon anledning föreligga att påkalla några som helst ändringar beträffande de regler som dittills tillämpats, och jag skulle tro, att detta är en allmän erfarenhet landet över. Hela det psykologiska läget, när ett dylikt avgörande skall träffas i en nykterhetsnämnd, erbjuder den allra starkaste garanti mot missgrepp. Nämnden har ju inga intressen, som äro riktade emot klienten. Om den har något intresse, så är det att undgå kritik för ingreppet, eftersom den är medveten om att det ofta finnes starka opinioner inom kommunen som ogilla ett sådant ingrepp. Detta har också, herr talman, föranlett, att medan man i den tidskrift, som behandlar frågor på detta område och som nu är ungefär ett kvarts sekel gammal, förvägs får leta efter meddelanden om fall av övergrepp ifrån administrationens sida, så skildras i vart eller vartannat nummer av denna tidskrift, hur missförhållanden uppstått genom att nämnderna underlåtit att göra de erforderliga ingreppen. Det är med andra ord precis som herr Elowsson säger, att om det brister i rättsskyddet på någon punkt, så är det i fråga om dem, som skola skyddas för alkoholmissbrukare, och inte så, att otillbörliga ingrepp skulle ske på grund av obefogad misstanke om alkoholmissbruk. I fråga om bevisningen på denna punkt är det ju en väsentlig skillnad emot vad som gäller vid den allmänna domstolsprocessen. Där kan det exempelvis i ett mål gälla en indicieprövning, där det är vanskligt att avgöra probabiliteten för att det just är den häktade, som har begått brottet, exempelvis ett mord. En dom där föranleder ju ett frihetsberövande av långvarig art, och ett frikännande innebär, att någon reaktion icke alls kommer till stånd. Så är det ju aldrig i dessa fall; här är det inte fråga om en enstaka handling, utan man konstaterar ju en vana, som avslöjar sig genom en hel serie av handlingar, ofta mycket uppenbara för ett stort antal medborgare inom en kommun. Risker för ett otillbörligt ingrepp på grund av en nämnds oförmåga att bedöma det presterade åskådningsmaterialet är således mycket obetydlig. Då ett par talare här, herr Sten och herr Bergquist, velat helt enkelt eliminera den kvantitativa synpunkten i dessa frågor, så skulle jag vilja anföra ett uttalande av en engelsk politisk skriftställare — jag tror att han tillhör det engelska parti, som motsvarar herr Stens parti — som säger, att det som skiljer en god politiker från en dålig är, att den gode politikern har sinne för de kvantitativa synpunkterna. Man bör med andra ord beivra missförhållanden, då de ha någon omfattning, och icke inrikta sig på att

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)
leta upp enstaka fall och på grundval därav göra vittgående omläggningar med svåröverskådliga verkningar. Nu tror jag emellertid, herr talman, att man på detta område har svårt att hitta ens enstaka exempel på missförhållanden.

Till belysning av läget vill jag nämna en sak i anslutning till herr Schlyters uttalande här. I en skrift, som herr Schlyter åberopar i sin motion, finns det ett flertal uppsatser. En av dessa handlar om domstolarna — den är skriven av doktor Björkman i Dagens Nyheter — och en annan uppsats, som är skriven av doktor Eek i Aftonbladet, om de administrativa frihetsberövandena i samband, bland annat, med alkoholistlagen. Det lustiga är nu, att under det att doktor Björkman i sin uppsats diskuterar ett antal domar, där han kritiserar själva avgörandet och anser, att ärendet borde ha handlagts på ett annat sätt och att samhället inte visat tillräcklig humanitet i sina avgöranden, så har doktor Eek inte, i varje fall inte i fråga om alkoholistvården, något enda konkret exempel på missgrepp att visa på. Hans resonemang på denna punkt slutar rent av med att han framhåller, att bristen i rättsutövningen på denna punkt snarast är den, att element ur den besittande klassen ha lättare att undgå ingrepp än de, som tillhöra arbetarklassen. Detta är således en anmärkning, som går i rakt motsatt riktning.

Sedan kommer jag till herr Bergquists argument gentemot herr Elowsson, att någon skada inte kan uppkomma genom den ena eller andra i detta sammanhang diskuterade omläggningen av förfarandet vid administrativt frihetsberövande. Jo, herr Bergquist! Låt oss tänka oss — det var ju inte herr Bergquists förslag, men det har yrkats från annat håll — att vi nu skulle koppla bort nykterhetsnämndernas och länsstyrelsernas avgörande och i stället koppla in en domstol — vad skulle följden då bli? Jo, domstolen med sina vanliga rättsskipningsvanor skulle hit överföra kravet på bevisning av den natur, som man där brukar ha, och avböja ett antal interneringar på de grunder, som tidigare varit bestämmande för nykterhetsnämnd och länsstyrelse i fall då interneringen är ytterst nödvändig ur samhällets synpunkt. Man skulle med andra ord få ett antal frikännanden, som åtminstone temporärt i hög grad skulle minska det rättsskydd för alkoholistens anförvanter, som herr Elowsson med fog fann vara så önskvärdt. Om jag säger temporärt så är det därför att jag tror, att domstolsjuristerna — det erkännandet vill jag ge dem — ganska snart skulle finna, att de finge lov att anpassa sig efter i stort sett den praxis, som tidigare tillämpats i nykterhetsnämnderna. Men innan denna anpassning hunnit ske, skulle åtskillig skada ha uppstått på detta område.

Jag tror således, herr talman, att den juridiska kritiken i detta fall arbetar ganska mycket i ett lufttomt rum. Jag återför för min del detta på att juristerna i allmänhet inte få en utbildning, som tvingar dem att i varje ögonblick fråga sig, om det föreligger verkliga missförhållanden och hindrar dem från att resa krav på ändringar utan stöd av konkreta exempel i erforderligt antal på dessa missförhållanden. Hade de fått en utbildning, som tvingat dem till en sådan empirisk inställning, tror jag att de krav på omläggning av lagstiftningen på detta område, som nu framställas, knappast skulle ha kommit att resas. Detta är näppeligen ett område inom svensk förvaltning, där något särskilt trängande behov av rättelse föreligger.

Herr Sandler: Herr talman! Om det skulle behövas ett stöd för att få denna fråga ordentligt undersökt, hade jag för min del varit beredd att ge reservationen min röst, och det därför att jag efter att ha handlagt ärenden av detta slag under några år i en länsstyrelse, måste säga, att jag inte finner förfaringsättet vara riktigt tillfredsställande.

Jag läste därför på sin tid med mycket stort intresse det förslag, som kom

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)
ifrån min kollega i Växjö om socialdomstolar. I detta uttryck vill jag dock inte särskilt trycka på den senare delen — domstolskaraktären — vilket jag inte heller tror var upphovsmannens mening. Jag läste som sagt detta förslag med mycket stort intresse, och jag erfar med tillfredsställelse, att denna fråga verkligen nu är under prövning.

Det är klart att herr Elowsson såtillvida har rätt, att denna sak har två sidor. Den ena är att rättssäkerheten för de asociala inte får drivas på det sättet in absurdum, att rättstryggheten för alla dem, som inte äro asociala, skulle komma att lida men därav. Men det är ju det man hoppas vinna av en undersökning på detta område att kunna lotsa sig fram emellan Scylla och Charybdis.

Efter de mycket viktiga upplysningar, som herr Bergquist nu har lämnat om det pågående arbetet i alkoholistvårdskommittén, kan jag emellertid för min del inte finna någon anledning för riksdagen att i en skrivelse begära frågans ytterligare utredning. Jag kan i mycket väsentliga delar instämma i de synpunkter, som herr Bergquist här har framfört, och jag tror för min del att saken gagnas bäst genom att kammaren bifaller det av herr Bergquist framställda yrkandet.

Herr Wistrand: Herr talman! När jag har biträtt utskottets hemställan har det framför allt varit i känslan av att man bör iakttaga en viss varsamhet beträffande ny lagstiftning och att man i enlighet härmed också bör iakttaga varsamhet beträffande framställningar om utredning om ny lagstiftning. När man vill väcka fråga om lagstiftning som sträcker sig över ett så stort och betydelsefullt område som detta, bör man enligt min mening komma med en mycket starkt motiverad och dokumenterad framställning. Att den motion, som har väckts i denna fråga, inte inneburit något sådant, har för mig varit så mycket mera markant som en av motionärerna i detta fall var en person med juris doktors grad, vilken sålunda mycket väl förstått att bedöma värdet av och styrkan i en anfordrad motivering. I motionen åberopas inte några flagranta fall; något sådant kan inte heller fram som stöd för motionen under den tämligen långvariga utskottsbehandlingen. Däremot omnämndes i förbigående ett annat fall, som helt nyligen hade väckt uppseende, då en person, som hade blivit frisläppt — jag vill minnas från en alkoholistanstalt — gick hem och mördade sin hustru, som han menade givit anledning till att han hade blivit intagen där.

Det föreligger i detta fall mycket olika opinioner. Jag tror att herr Bergquist har rätt i vad han sade, att det finns en opinion, som säger, att det inte är bra som det är på detta område. Men det finns också en opinion, som säger, att det inte vore klokt att gå längre än man har gjort i praktiken. Jag vill inte göra mig till skiljedomare mellan dessa båda opinioner. De kunna nog ha skäl båda två, men jag har haft en känsla av att när man har en ordning, som visserligen kanske är i formellt och systematiskt avseende otillfredsställande men som dock har fungerat så, att man icke ens från klandrarnas sida har kunnat påvisa fall, där uppenbara orättvisor ha skett, kan man ställa sig tveksam, om man av principiella skäl bör företaga förändringar. Därtill har ju kommit, vilket vi också visste i utskottet, att frågan är på olika områden föremål för utredning, och det föreföll vid sådant förhållande oss eller i varje fall mig mycket onödigt att begära en ny utredning.

För min del kan jag mycket gärna vara med om den strykning i motiveringen som herr Bergquist föreslagit — det uttalandet är ingen hjärtesak för mig — och därmed torde vi väl ha nått den konkordieformel som kan samla kammaren i dess helhet. Jag vill dock ännu en gång betona vad som för mig

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)
är huvudsaken: jag tror inte att lagstiftningen får väl av att det bleve regel att ett utskott toge upp stora och betydelsefulla frågor och begärde utredning i dem på motioner, som äro ytterligt bristfälligt motiverade och egentligen endast innehålla några löst nedkastade hugskott.

Herr Hallagård: Med anledning av det yrkande herr Bergquist framställt i sitt anförande ber jag, herr talman, att få återtaga mitt yrkande om bifall till reservationen. Jag instämmer sålunda i herr Bergquists yrkande.

Herr Elowsson, Nils: Herr talman! De som icke vilja vara med om utskottets motivering och framför allt icke medgiva riktigheten av de synpunkter som jag framfört ha dock icke under denna diskussion velat göra gällande, att det skulle ha förekommit fall, som motivera en framställning av detta slag. Om man tycker att man har en lagstiftning på detta område, som fyller sitt ändamål så pass väl, att det veterligen icke har förekommit några fall som motivera en ändring, måste man ju ställa sig den frågan: varför skall man då ändra?

Det är en sak i detta sammanhang, som jag tror att man inte har tillräckligt tänkt på, och det är att hur mycket man än här talar om domstolar, är det inte fråga om dom för brott i egentlig mening, utan här är det ju fråga om vård av människor, som på ett eller annat sätt äro sjuka. De skola tagas om hand, men de skola inte dömas för något brott.

Jag vet inte om jag fattade herr Schlyter riktigt, när han nämnde att det var fråga om att kriminalisera ovilja att försörja sin familj. Var det riktigt? — I så fall måste jag fråga mig: om man skall kriminalisera denna form av lättja hos en person som är så fattig, låt vara på grund av eget förvållande, att han icke kan försörja sin familj, skall man inte då också kriminalisera lättjan hos den som har tillräckligt med pengar för att försörja sin familj men underlåter att arbeta? Där stå vi inför en principfråga, som kan vara ganska intressant att diskutera, även om vi icke skola diskutera den i detta sammanhang.

Min mening är, som jag nyss nämnde, den, att kan man inte påvisa, att det förekommit några övergrepp på detta område, skall man inte heller lagstifta, men skall man oivillkorligen lagstifta, bör man, som jag antydde och som herr Sandler höll med om, icke göra det på det sättet, att man lägger hyende under lasten, såsom motionen avser. Man bör i stället lagstifta så, att man skyddar dem som i nuvarande stund faktiskt äro oskyddade, och det är de som äro utsatta för ett ständigt hot och en ständig psykisk påfrestning, kanhända också fysisk handpåläggning, från asociala individers sida. Det är det jag velat att vi skola tänka på, när vi syssla med dessa saker. Och jag vill tillägga, att vi icke skola tänka endast på de administrativa frihetsberövandena. Det har enligt min mening på senare tid förekommit så pass mycket inom rättsväsendet, när det gäller andra frihetsberövanden, att det kan ifrågasättas, huruvida vi böra gå längre på den vägen i den ställning, vari vi nu befinna oss.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag har inte uttalat någon åsikt om vad som borde komma i fråga beträffande försummad försörjningsplikt; jag nämnde endast i mitt förra anförande, att ett yrkande om viss kriminalisering härav hade framkommit under diskussionen.

Jag begärde emellertid ordet för att säga till herr Elowsson, att naturligtvis har det förekommit »fall som tala för en ändring», men vi kunna ju inte här i kammaren stå och redogöra för individuella fall av frihetsberövanden, som icke hade bort ifrågakomma.

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)

Jag instämde nyss i herr Bergquists yrkande om strykning av det tredje stycket på s. 9. Jag hade verkligen tänkt framställa yrkandet själv. Möjligen fanns det någonting i herr Bergquists motivering, som jag skulle ha velat ta upp till diskussion, men med den enighet som uppnåtts inom kammaren om att ge sin mening till känna genom att stryka detta stycke, tycker jag att diskussionen kan vara tillräckligt långt uttänjd.

Herr Bergquist: Herr talman! Man har gång på gång i debatten framställt saken så, som om vi som yrka på ökad rättssäkerhet för dem som hotas av administrativt frihetsberövande därvid helt och hållet skulle förbise behovet av skydd för dem som äro offer för dessa asociala individer. Jag vill stryka under, att ökad rättssäkerhet för dem som hotas av ingrepp icke är och icke får vara detsamma som minskad rättssäkerhet för deras offer. Det är inte omöjligt att skapa bättre förhållanden på detta område, utan att offren för de asociala på något sätt bli lidande. Jag har velat understryka, att allt vad man syftar till är att få en fullständig utredning och att den som hotas av åtgärden skall ha möjlighet att framföra sina synpunkter. Jag har både i min verksamhet inom socialstyrelsen och i mitt nuvarande ämbete haft så mycken erfarenhet av vilket elände alkoholister och andra asociala kunna ställa till, att jag icke på något sätt vill medverka till att minska skyddet för deras offer, och det är naturligtvis icke några som helst sådana synpunkter som äro avgörande för mitt ställningstagande här.

Till slut vill jag bara tillägga, att jag tycker det är litet egendomligt, att då man i denna debatt kritiserat kravet på ökad rättssäkerhet, har man gjort gällande att de som framställt detta krav därigenom skulle rikta något angrepp mot de kommunala styrelserna och nämnderna för att dessa icke på tillfredsställande sätt skött sina uppgifter. I denna önskan om ökad rättssäkerhet ligger självfallet icke någon kritik mot de kommunala nämnderna, helt enkelt av den anledningen att de kommunala nämnderna icke ha någon rätt att meddela beslut om administrativt frihetsberövande. De ha att göra framställningar till länsstyrelserna eller andra myndigheter. Om kritiken drabbar någon, drabbar den alltså länsstyrelserna och icke de kommunala nämnderna.

Herr Branting: När nu herr Hallagård återtagit sitt yrkande om bifall till reservationen, finner jag ingen anledning att stå kvar ensam på den skansen, utan vill förena mig i herr Bergquists yrkande om viss ändring i motiveringen.

Medan jag har ordet vill jag emellertid, till allt detta tal om bristande konkreta exempel, tillåta mig att från egen erfarenhet fästa uppmärksamheten på en viss punkt. Det har sagts att nykterhetsnämnderna pröva framställningar om internering av alkoholister ytterst noga, så att därvidlag ingen orätt kan antagas förekomma. Jag vill gärna tro att det förhåller sig så, i stort sett. Men jag har ibland stött på det fallet, att med anledning av en framställning angående någon viss persons internering på grund av alkoholism, förordnats om hans intagande på sjukhus för *observation*. En sådan observation kan vara vecka ut och vecka in. Jag har besökt människor, som på detta sätt intagits på S:t Eriks sjukhus efter något enstaka familjeuppträde. Omsider ha läkarna kommit till den uppfattningen, att det icke alls var fråga om ett alkoholistfall. Det blir alltså ingen internering av; intet missbruk av interneringsrätten har förekommit, inga missförhållanden kunna påvisas. Ja, men mannen har i alla fall orättmätigt varit berövad sin frihet tre, fyra veckor!

Enligt min erfarenhet är det nog inte heller alldeles riktigt, när herr Englund gör gällande, att det bara gäller att konstatera, huruvida en »vama» föreligger eller inte. Jag har ganska ofta märkt, att vissa enstaka händelser ha

Om ökad rättssäkerhet vid administrativa frihetsberövanden. (Forts.)
blivit utgångspunkt för en anmälan, som sedan resulterat i interneringsåtgärd. Det kan naturligtvis därvidlag göras gällande, att bakom den enstaka händelsen skulle ligga någon vana. Men det är i varje fall inte vanan, som varit anledningen till anmälan, utan i stället det isolerade uppträdet.

För resten vill jag fråga herr Englund, som beträffande dessa angelägenheter pläderade för den »kvantitativa» principen och varnade för den »kvalitativa», om han verkligen skulle vilja göra gällande, att det vore bra, om t. ex. bara fem procent oskyldiga bli dömda? Man kan väl inte resonera på det sättet? Man får försöka att undvika *alla* rättskränkningar mot enskilda från det allmännas sida.

Jag förenar mig alltså, herr talman, i det yrkande som blivit framställt av herr Bergquist och som ju i själva verket innebär ett godkännande av den anmärkning jag själv var den förste att framställa mot de ifrågavarande räderna i utskottets motivering.

Efter härmed slutad överläggning yttrande herr talmannen, att utom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, hade i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet annat yrkande ej förekommit än om bifall till utskottets hemställan.

På därefter gjord proposition bifölls utskottets hemställan.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade endast yrkats, av herr *Bergquist*, att utskottets yttrande skulle godkännas med den ändring, att tredje stycket å s. 9 i det tryckta utlåtandet utelämnades.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering oförändrad samt vidare enligt herr Bergquists yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

*Om motverkan-
kande av
oskäligen
prissättning
å jord m. m.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner om viss lagstiftning för motverkande av oskäligen prissättning å jord och av olämplig bebyggelse.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 153 i första kammaren av herr *Uhlén* och nr 250 i andra kammaren av herr *Andersson* i Malmö m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning beträffande motverkande av ur allmän synpunkt oskäligen prissättning å jord och olämplig bebyggelse samt framläggande för riksdagen av de förslag, som därav kunde föranledas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Wistrand*, *Björkman* och *Andersson* i Gisselås, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr **Wistrand**: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande finns fogad en reservation av mig samt herrar Björkman och Andersson i Gisselås. Genom ett förbiseende har det icke kommit att utsägas, att denna reservation endast avser utskottets motivering. Det är första punkten i utskottets yttrande, som vi icke ansett oss kunna biträda.

Beträffande yrkandet äro vi fullt ense med utskottet.

Om motverkande av oskäligen prissättning å jord m. m. (Forts.)

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion angående ändring av bestämmelserna i 2 kap. 52—54 §§ lagen om nyttjanderätt till fast egendom, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag för anläggande av gemensamma tvättinrättningar på landsbygden, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om åtgärder för vidgat nordiskt samarbete på utredningsväsendets och den offentliga förvaltningens område, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion angående avgiftsfri konfirmationsundervisning genom skolornas försorg, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 82, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa fastigheter.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 43 bifölles även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 85, i anledning av väckt motion angående viss ändring av 16 § militärsättningsförordningen; och

nr 86, i anledning av väckta motioner angående lagstadgad kontroll över handeln med s. k. bekämpningsmedel.

Anmäldes och godkändes sammansatta stats- och andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 87, till Konungen i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till livräntetillägg åt vissa livräntetagare enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete, anslag till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i

arbete m. m. samt anslag till bidrag till fiskares försäkring, *dels ock* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 30 juni 1943 (nr 449) angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningsstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från nöjesskatt; och

nr 89, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning i vissa fall av i 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen stadgade tidsfrister för åtnjutande av tullfrihet.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning, beträffande förslaget nr 88, att utskottets hemställan i betänkande nr 24 samt, i fråga om förslaget nr 89, att utskottets hemställan i betänkande nr 25 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 90, i anledning av väckt motion om utredning och förslag angående gift kvinnas medborgarrättsliga ställning;

nr 91, i anledning av väckta motioner om upphävande av bestämmelserna i 1823 års cirkulär angående kyrkovaktares utväljande;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement; samt

nr 94, i anledning av väckta motioner angående ordnande av tillfällig postanstalt för poströstning vid sjukhus och andra vårdanstalter m. m.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag, nr 92, till riksdagens förordnande för en kommitterad för tryckfrihetens vård.

Föredrogos och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 192, 194, 195 och 198.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 245, av herr *Wagnsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens institut för folkhälsan för budgetåret 1947/48; och

nr 246, av herr *Beck-Friis*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av hushållningssällskapen m. m.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning.

Till riksdagens första kammare.

Härmed får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 10—20 nästkommande april i och för deltagande i den Interparlamentariska kongressen i Kairo.

Stockholm den 26 mars 1947.

Ivar Ekströmer.

Den begärda ledigheten beviljades.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades vidare herr *Linder* för tiden den 10—den 12 instundande april.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Herr **Wahlund** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I senaste numret av *Teknisk tidskrift* redogör direktör Gunnar Wallgren för planer rörande en flytande flygfältskonstruktion, uppförd i Stora Värtan. Hans tanke är, att där åstadkommes ett betongflak, som kan göras bärkraftigt genom hela flakets förmåga att skapa deplacement för belastningen. Direktör Wallgren har verkställt vissa beräkningar och kommer till det resultatet, att anläggningskostnaden för ett flygfält i Stora Värtan skulle bli av samma storleksordning som för Halmsjöfältet. Vid sådant förhållande borde det projekterade Värtafältet nå relativt god räntabilitet främst på grund av låga transportkostnader.

Interpellation ang. anordnande av ett flytande flygfält i Stora Värtan.

Framstående experter ha uttalat sig positivt rörande direktör Wallgrens projekt. Så har rektorn för tekniska högskolan, professor Ragnar Woxén, betecknat detsamma som »genialt och värt att omedelbart utredas». Ingenjörsvetenskapsakademiens direktör, professor Edy Velander, framhåller »att det finns all anledning att förutsättningslöst pröva» Värtaprojektet.

De hittills gjorda undersökningarna rörande ett flygfält i Värtan kunna ej göra anspråk på att representera någon färdig lösning. Genom ingenjörsvetenskapsakademiens intresse för frågan synas emellertid möjligheter finnas för ytterligare utredningar och prov. Det förefaller emellertid anmärkningsvärt, att dylika, mera grundliga undersökningar ej verkställts tidigare, i samband med utredningarna rörande atlantflygfältet. Det uppges nämligen — en sak som jag ej haft möjlighet kontrollera — att direktör Wallgren framlagt sina planer för nära tre år sedan.

Med hänvisning till ovanstående anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande interpellation:

Har herr statsrådet uppmärksammat projektet att åstadkomma en flytande flygfältskonstruktion i Stora Värtan? Har herr statsrådet för avsikt att företaga närmare undersökningar rörande möjligheterna att realisera detta vid en fortsatt utveckling inom flyget?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 2.37 eftermiddagen.

In fidem.

G. H. Berggren.

Stockholm 1947. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner.

471442